

Omgevingsvergunning

Uitkijktoren Luttenberg

Gemeente Raalte

NL.IMRO.0177.XX-0001

ONTWERP
19-06-2019

Contactpersoon

Robin Wientjes
Adviseur gebiedsontwikkeling

T
M
E

Arcadis Nederland B.V.

Inhoudsopgave

Toelichting	5
Hoofdstuk 1 Aanleiding	5
1.1 Aanleiding	5
1.2 Ligging van het plangebied	5
1.3 Het huidige planologisch regiem	7
1.4 Leeswijzer	7
Hoofdstuk 2 Projectbeschrijving	8
2.1 Huidige situatie	8
2.2 Recreatieve elementen	8
2.3 Beoogde ontwikkeling	9
Hoofdstuk 3 Beleidskader	10
3.1 Rijksbeleid	10
3.2 Provinciaal beleid	11
3.3 Gemeentelijk beleid	13
Hoofdstuk 4 Milieu- en omgevingsaspecten	15
4.1 Archeologie	15
4.2 Bodem	16

4.3	Cultuurhistorie	16
4.4	Landschap	17
4.5	Externe veiligheid	17
4.6	Milieuaspecten	17
4.7	Water	17
4.8	Ecologie	18
4.9	Verkeer en parkeren	22
4.10	Lucht	22
4.11	Geluid	22
4.12	Kabels en leidingen	23
Hoofdstuk 5	Uitvoerbaarheid	24
Hoofdstuk 6	Afweging en conclusie	26
Bijlagen bij toelichting		27
Bijlage 1	Definitief ontwerp uitkijktoren Luttenberg, Arcadis Nederland B.V. (2018)	28
Bijlage 2	Quicksan Wet Natuurbescherming bouw uitkijktoren Luttenberg, Arcadis Nederland B.V. (2019)	32
Bijlage 3 (2018)	Ecologische veldcheck, Arcadis Nederland B.V.	58

Toelichting

Hoofdstuk 1 Aanleiding

1.1 Aanleiding

Het natuurgebied Luttenberg ligt in de gemeente Raalte nabij de Sallandse heuvelrug. Luttenberg is één van de stuwwallen die in de ijstijd zijn ontstaan. De andere omliggende stuwwallen zijn de Haarleberg, Holterberg, Nijverdalse berg, Hellendoornse berg en Lemelerberg.

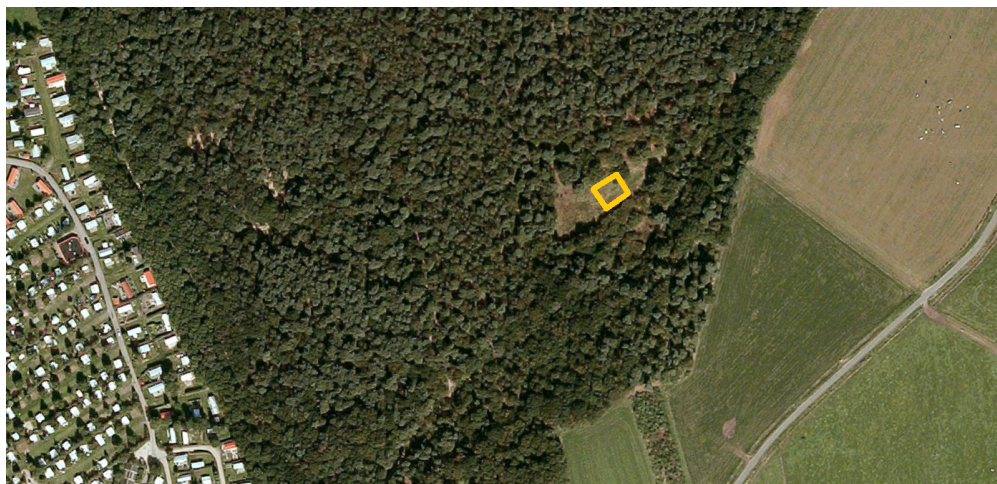
De gemeente Raalte wil het toerisme in Salland en specifiek in Luttenberg versterken, zodat de vitaliteit van Luttenberg en omgeving wordt verbeterd. De ambitie voor Luttenberg is om het eigen karakter van de stuwwal te behouden en versterken. Dit wordt gedaan door het zichtbaar en beleefbaar maken van de hoogteverschillen en van de overgangen tussen stuwwal en omgeving.

Het realiseren van een uitkijktoren, waardoor de omgeving, de stuwwallen en de Sallandse Heuvelrug meer zichtbaar worden, draagt bij aan de ambities van het gebied. De toren zal een verbindend element zijn in de omgeving met een aantrekkingskracht voor het toerisme in Salland. De uitkijktoren is onderdeel van het plan 'Luttenberg in beweging, beleef het mee' die in het kader van 700 jaar Luttenberg in 2018 is opgezet. Het plan bestaat uit vier projecten die bijdragen aan de beleefswaarden van de Luttenberg.

In dit document is de ruimtelijke onderbouwing opgenomen ten behoeve van de aanvraag van een omgevingsvergunning voor het realiseren van de uitkijktoren. De realisatie van de uitkijktoren past niet binnen het geldende bestemmingsplan Buitengebied Raalte zoals vastgesteld is door de gemeente Raalte op 8 juni 2012, inclusief correctieve herziening en tweede correctieve herziening.

1.2 Ligging van het plangebied

De Luttenberg is een natuurgebied gelegen in de gemeente Raalte grenzend aan het dorp Luttenberg. Het plangebied voor de uitkijktoren ligt in het zuiden van het natuurgebied Luttenberg (zie onderstaande afbeelding), het dorp Luttenberg ligt in het noorden op een afstand van circa 1,2 kilometer. De toren is omringd door bos en ligt aan een wandelroute (zie onderstaande afbeelding). In de omgeving van de toren ligt in het westen op circa 400 meter afstand een camping Vakantiepark De Luttenberg. Ook zijn er twee parkeerterreinen in de buurt van de uitkijktoren (bij de Laarman). De dichtsbijzijnde parkeergelegenheid ligt op circa 180 meter afstand (op de dagcamping) en het andere parkeerterrein ligt op circa 360 meter afstand. De parkeerterreinen worden ontsloten door de Bergweg. De locatie van de toren is samen met Landschap Overijssel bepaald.

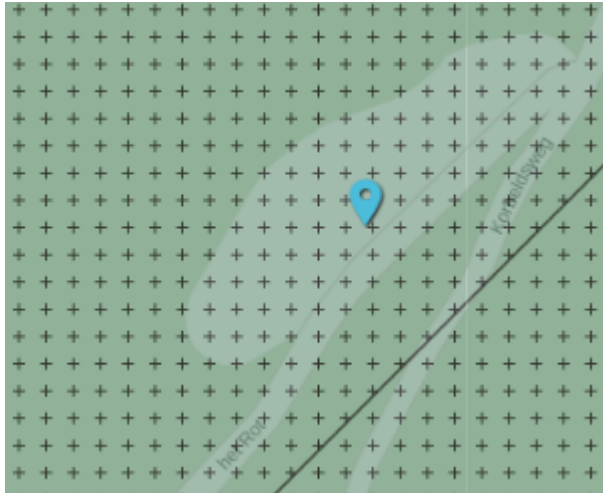
Afbeelding 1: Het plangebied van de uitkijktoren is aangegeven in een geel vlak.

Afbeelding 2: De uitkijktoren (nummer 2) gelegen in het natuurgebied de Luttenberg. Op de kaart is ook een wandelroute aangegeven waar de uitkijktoren aan komt te liggen

1.3 Het huidige planologisch regiem

Voor het plangebied voor de uitkijktoren geldt het bestemmingsplan Buitengebied Raalte. Dit plan is op 8 juni 2012 vastgesteld door de gemeenteraad van Raalte en nadien gewijzigd met correctieve herziening en tweede correctieve herziening. Hierin heeft het plangebied de bestemming 'natuur' met een gebiedsaanduiding 'reconstructiewetzone - extensiveringsgebied'.

Afbeelding 3: Vigerend bestemmingsplan Buitengebied Raalte, bestemming natuur met een gebiedsaanduiding 'reconstructiewetzone - extensiveringsgebied'

De realisatie van een uitkijktoren past niet in het vigerend bestemmingsplan. Om de uitkijktoren juridisch-planologisch mogelijk te maken is artikel 2.12, eerste, lid sub a, onder 3° van de Wabo van toepassing. Hiervoor geldt de uitgebreide procedure, zoals beschreven in paragraaf 3.3 van de Wabo (artikel 3.10, lid 1a Wabo). Ten behoeve van deze procedure is een ruimtelijke onderbouwing noodzakelijk; dit document voorziet hierin. De aanvraag ten behoeve van de planologische afwijking wordt gecombineerd aangevraagd met alle andere voor het project benodigde omgevingsvergunningen, zoals die voor de activiteit 'bouwen'.

1.4 Leeswijzer

In Hoofdstuk 2 is een beschrijving gegeven van het project en is de beoogde ontwikkeling nader uitgewerkt. Vervolgens is in Hoofdstuk 3 een beschrijving gemaakt van de beleidscontext dat een relatie heeft met het projectgebied en/of voorgenomen ontwikkelingen. In Hoofdstuk 4 wordt op diverse milieu- en omgevingsaspecten ingegaan. Hoofdstuk 5 gaat in op de uitvoerbaarheid van het project. Er wordt onderscheid gemaakt tussen de maatschappelijke en financiële uitvoerbaarheid. Tenslotte geeft Hoofdstuk 6 een afweging en conclusie.

Hoofdstuk 2 Projectbeschrijving

2.1 Huidige situatie

Het plangebied is gelegen in het zuiden van het natuurgebied de Luttenberg. Het natuurgebied grenst aan het dorp Luttenberg en is een geïsoleerd onderdeel van de Sallandse Heuvelrug. Het natuurgebied bestaat uit naald- en loofbos met enkele heideveldjes, hakhoutbosjes en akkertjes. Doordat de Luttenberg een oude stuwwal is zijn er hoogteverschillen in het bos aanwezig. Het plangebied ligt in een open veldje omringd door loofbos (zie onderstaande afbeelding). Langs het plangebied loopt een wandelroute 'Luttenberg - Rondom de Berg'.

Afbeelding 4: Het plangebied in het open grasveldje omringd door loofbos.

2.2 Recreatieve elementen

In het kader van 700 jaar Luttenberg in 2018 is het plan geschreven 'Luttenberg in beweging, beleef het samen'. Het plan bestaat uit vier recreatieve projecten die bijdragen aan het toerisme in Salland en specifiek in Luttenberg. Dat draagt bij aan de vitaliteit van Luttenberg en omgeving. De uitkijktoren is één van deze vier projecten. De hiervoor beoogde ontwikkeling wordt in paragraaf 2.3 beschreven. De andere ontwikkelingen worden hieronder kort toegelicht, maar zijn geen onderdeel van de ruimtelijke onderbouwing.

- Beweeg- en beleevingsroute

In de Luttenberg wordt een nieuwe route uitgezet die gedurende de wandeling kinderen op een speelse manier kennis met de natuur laat maken. Door middel van speeltoestellen langs de route worden kinderen uitgedaagd en leveren ze een lichamelijke inspanning. Ook wordt er langs de route informatie gegeven over de natuur en historie van het gebied, zodat de route ook interessant is voor ouderen. De route gaat ook langs de uitkijktoren lopen.

- Middeleeuws Karrenspoor

In het gebied wordt een Middeleeuws Karrenspoor blootgelegd en wordt de historie beschreven op informatieborden.

- Planten van een herinneringsbos

In het herinneringsbos worden bomen geplant door bewoners van Luttenberg en de bomen kunnen ook geadopteerd worden. Hierdoor ontstaat er een binding met de natuur en het bos. Tevens draagt het bij aan het herstel van het bos.

Met deze beoogde ontwikkelingen wil de gemeente mensen activeren op een fysieke en actieve manier en tevens kennis van de natuur op laten doen. Ook wil de gemeente de aantrekkingskracht van de Luttenberg vergroten door educatieve elementen over natuur en historie toe te voegen. Hiermee wordt beoogd de plattelandseconomie in het gebied te versterken. Tenslotte draagt het plan bij aan de duurzaamheid en het onderhoud van de natuur in het gebied.

2.3 Beoogde ontwikkeling

Deze voorliggende ruimtelijke onderbouwing dient voor het realiseren van de uitzijktoren als onderdeel uit het plan 'Luttenberg in beweging, beleef het samen' van de gemeente Raalte. De uitzijktoren wordt circa 19 meter hoog en heeft een oppervlak van circa 26 m². In het bovenste deel, dat boven de boomkruinen uitsteekt, is extra aandacht besteed aan de uitstraling van de toren. In dit gedeelte mogen geen menselijke silhouetten herkenbaar zijn doordat het een verstorende werking kan hebben op de vogels. Ook moest het er mooi en natuurlijk uitzien. Als materiaal van de toren is gekozen voor hout met aan de binnenkant een stalen trappenhuis. In Bijlage 1 is het ontwerp van de uitzijktoren toegevoegd, hierin is te zien dat de toren wordt voorzien van houten lammellen.

De locatie van de toren is bepaald samen met Landschap Overijssel, hierbij is gekozen voor een plek die de minste schade toebrengt aan ecologie en landschap. De locatie is een druk punt vanwege de bewegingsroutes en de nabije dagcamping. De toren zal grotendeels verscholen liggen in het bos, waardoor een pontificaal aanzicht wordt voorkomen.

Hoofdstuk 3 Beleidskader

In dit hoofdstuk wordt het ruimtelijk beleid beschreven, dat relevant is voor het project. We gaan in op hoe de uitbreiding zich verhoudt tot het ruimtelijk beleid van achtereenvolgens de landelijke overheid, de provincie en de gemeente.

3.1 Rijksbeleid

3.1.1 Structuurvisie Infrastructuur en Ruimte

Het Rijk heeft het beleid inzake de ruimtelijke inrichting en het mobiliteitsbeleid van Nederland tot 2040 vastgelegd in de Structuurvisie Infrastructuur en Ruimte. Deze visie is vastgesteld op 13 maart 2012.

De Structuurvisie Infrastructuur en Ruimte (SVIR) geeft een nieuw, integraal kader voor het ruimtelijk- en mobiliteitsbeleid op rijksniveau en is de 'kapstok' voor bestaand en nieuw rijksbeleid met ruimtelijke consequenties. De Structuurvisie vervangt een aantal rijksbeleidsnota's waaronder de Nota Ruimte. De hoofdlijnen van de Structuurvisie gaan over bereikbaarheid, concurrentiekracht, leefbaarheid en veiligheid. In de structuurvisie is aangegeven dat het Rijk drie hoofddoelen heeft:

- Het vergroten van de concurrentiekracht van Nederland door het versterken van de ruimtelijk-economische structuur van Nederland;
- Het verbeteren, instandhouden en ruimtelijk zeker stellen van de bereikbaarheid waarbij de gebruiker voorop staat;
- Het waarborgen van een leefbare en veilige omgeving waarin unieke natuurlijke en cultuurhistorische waarden behouden zijn.

Met deze rijksdoelen zijn 13 nationale belangen aan de orde die in het SVIR verder gebiedsgericht zijn uitgewerkt in concrete opgaven voor de diverse gebieden. Buiten deze nationale belangen hebben decentrale overheden meer beleidsvrijheid op het terrein van de ruimtelijke ordening gekregen; het kabinet is van mening dat provincies en gemeenten beter op de hoogte zijn van de actuele situatie in de regio en de vraag van bewoners, bedrijven en organisaties en daardoor beter kunnen afwegen welke (ruimtelijke) ingrepen in een gebied nodig zijn.

Conclusie

Realisatie van de uitkijktoren heeft geen invloed op één van de onderwerpen van nationaal belang. Het rijksbeleid heeft daarom geen directe doorwerking op de plannen voor het betreffende plangebied.

3.1.2 AmvB Ruimte (Barro)

Het Besluit algemene regels ruimtelijke ordening (Barro) voorziet in de juridische borging van het nationaal ruimtelijk beleid zoals dat in de Structuurvisie Infrastructuur en Ruimte is vastgelegd. Het bevat regels die de beleidsruimte van andere overheden ten aanzien van de inhoud van ruimtelijke plannen inperken, daar waar nationale belangen dat noodzakelijk maken.

Conclusie

Voor het plangebied hebben deze regels geen gevolgen. De ruimtelijke onderbouwing maakt geen nieuwe ontwikkelingen mogelijk waarbij nationale belangen gemoeid zijn. Het Barro heeft dan ook geen invloed op het bestemmingsplan.

3.2 Provinciaal beleid

3.2.1 Omgevingsvisie 2017, beken kleur

Op 12 april 2017 is de 'Omgevingsvisie Overijssel 2017, Beken Kleur' vastgesteld door Provinciale Staten. De Omgevingsvisie is doorvertaald naar een Omgevingsverordening Overijssel 2017 waarvan de Catalogus Gebiedskenmerken onderdeel is.

De Omgevingsvisie Overijssel is het provinciale beleidsplan voor de fysieke leefomgeving van Overijssel. De provincie wil meer op voorhand gaan sturen en is meer gefocust op gebiedsontwikkeling waarbij duurzaamheid en ruimtelijke kwaliteit de rode draad vormen.

Ruimtelijke kwaliteit

Op het provinciale schaalniveau heeft de provincie Overijssel zeven kwaliteitsambities geformuleerd die de koers bepalen van de sturing op ruimtelijke kwaliteit. Deze kwaliteitsambities hebben hun vertrekpunt in de bestaande kwaliteiten van Overijssel de ruimtelijke kwaliteitsambities zijn:

- Natuur als ruggengraat
- Een continu en beleefbaar watersysteem als dragende structuur van Overijssel
- Voortbouwen aan de kenmerkende structuren van de agrarische cultuurlandschappen
- Brede waaier aan woon-, werk- en mixmilieus: elk buurtschap, dorp en stad zijn eigen kleur
- Zichtbaar en beleefbaar mooi landschap
- Het contrast tussen dynamische en luwe gebieden versterken
- Sterke ruimtelijke identiteiten als merken voor Overijssel

Natuur als ruggengraat heeft vooral betrekking op Natuurnetwerk Nederland gebieden en dat is de Luttenberg niet.

Uitvoeringsmodel

Om de ambities van de provincie waar te maken, bevat de Omgevingsvisie een uitvoeringsmodel. Dit model is gebaseerd op drie niveaus, te weten:

1. generieke beleidskeuzes;
2. ontwikkelingsperspectieven;
3. gebiedskenmerken.

Het plan van de uitkijktoren zal hieronder worden getoetst aan het Uitvoeringsmodel Omgevingsvisie Overijssel.

Generieke beleidskeuzes

Binnen de ruimtelijke verordening uit de Omgevingsverordening Overijssel 2017 van de provincie wordt gestuurd op ruimtelijke kwaliteit, duurzaamheid en sociale kwaliteit. De uitkijktoren zal vooral bijdragen aan de ruimtelijke en sociale kwaliteit.

Het voorliggende plan leidt tot een kwaliteitsimpuls in de groene omgeving (het buitengebied) van de gemeente Raalte. Deze meerwaarde vertaalt zich in:

- De recreatieve functie van de uitkijktoren waarbij het een aantrekkingskracht heeft op lokale recreanten en toeristen in de omgeving.
- De toren laat mensen de verscheidenheid van het landschap zien waarin ze landschappelijke kenmerken kunnen herkennen.
- De uitkijktoren is een kleine ontwikkeling in het landschap en zal landschappelijk worden ingepast waardoor de landschappelijke inpassing is geborgd.

Ontwikkelperspectieven

De plannen voor de uitkijktoren liggen binnen de ontwikkelperspectieven voor de groene omgeving. De hoofdlijnen van het beleid gaat vooral om: behoud en versterking van de kwaliteit van het landschap, het

realiseren van een samenhangend netwerk van gebieden met natuur- en waterkwaliteit, ontwikkelingsmogelijkheden voor de landbouw, het toerisme en andere economische dragers, realisatie van waterkwaliteitsdoelen, het duurzaam beheer van drinkwatervoorraden én het opwekken van hernieuwbare energie. Andere functies dan 'groen' dienen een bijdrage te leveren aan behoud en versterking van natuur, landschap, cultuurhistorie en andere opgaven in de Groene Omgeving. Ontwikkelingen dienen ook in het landschap te worden ingepast.

De uitkijktoren draagt bij aan de versterking van het landschap en heeft een toeristische recreatieve functie. De ontwikkeling wordt ingepast in de omgeving door onder andere de materiaalkeuze.

Binnen het ontwikkelperspectief 'groene omgeving' wordt nog onderscheidt gemaakt in drie specifieke ontwikkelperspectieven:

- de zone Ondernemen met Natuur en Water (ONW)
- agrarisch ondernemen in het grootschalige landschap
- wonen en werken in het kleinschalige mixlandschap

De uitkijktoren ligt binnen het ontwikkelperspectief Agrarisch ondernemen in het grootschalige landschap. Binnen de aangewezen gebieden krijgen bedrijven de ruimte om zicht verder te ontwikkelen en worden innovaties gestimuleerd. De kwaliteiten van het cultuurlandschap en de beleefbaarheid van de gebieden staan voorop. De uitkijktoren draagt bij aan de beleefbaarheid van het gebied en laat de recreanten de kwaliteiten van het cultuurlandschap zijn van de top van de toren. Bezoekers kunnen vanaf de uitkijktoren de stuwwallen en de landbouwgronden van het cultuurlandschap zien liggen.

Gebiedskenmerken

De catalogus Gebiedskenmerken is onderdeel van de omgevingsverordening hierin wordt onder andere ingegaan op de provinciale ambities met betrekking tot gebiedskenmerken. De gebiedskenmerken in het gebied waar de uitkijktoren gerealiseerd zal worden vallen onder de 'gebiedskenmerken natuurlijke laag en de laag van het agrarisch cultuurlandschap. De specifieke kenmerken in het gebied die hierbij horen zijn stuwwallen en essenlandschap.

De ambitie van de provincie voor de stuwwallen is om het eigen karakter van de afzonderlijke stuwwallen te behouden en versterken. De inzet is het reliëf daarbij ruimtelijk beeldbepalend te laten zijn. Door bijvoorbeeld de overgangen naar andere landschappen te accentueren en door de zichten erop én er vanaf te versterken. De norm die de provincie hierbij stelt is dat stuwwallen een beschermende bestemmingsregeling krijgen, gericht op instandhouding van de hoofdlijnen van het huidige reliëf.

Binnen de laag van het agrarisch cultuurlandschap wil de provincie dat alle ontwikkelingen binnen dit landschap bijdragen aan de instandhouding en versterking van bestaande kwaliteiten en toevoeging van nieuwe kwaliteiten in de laag van het agrarisch cultuurlandschap. Ambitie is daarbij ook het versterken van de samenhang of het creëren van nieuwe samenhang tussen dorp, erf en landschap. Binnen het agrarisch cultuurlandschap is er in het plangebied sprake van kenmerken van een essenlandschap. De uitkijktoren draagt bij aan de beleving van deze landschapskwaliteiten door de gebruikers een uitzicht te geven over de verschillende landschappen en hun kwaliteiten.

Conclusie en toepasbaarheid

De ontwikkeling van de uitkijktoren past binnen het beleid met betrekking tot de Omgevingsvisie Overijssel 2017 en de Omgevingsverordening Overijssel 2017 van de provincie

De uitgangspunten voor de realisatie van de uitkijktoren sluiten aan bij de provinciale ambities gericht op het behouden en versterken van het karakter van de stuwwal en het essenlandschap. De ambities die vooral betrekking heeft op de realisatie van de uitkijktoren is 'beleefbaar mooi landschap'. In deze ambitie ligt de inzet op het accentueren en het beleefbaar houden of maken van regionale lange lijnen en randen in Overijssel. Het gaat hierom het de beleving van de kwaliteiten van het Overijsselse landschap. De uitkijktoren draagt bij aan het kunnen ervaren van de overgangen tussen karakteristieke landschappen. De provincie wil de ervaring en de beleving van de kenmerken en karakteristieken van het landschap stimuleren.

3.3 Gemeentelijk beleid

3.3.1 Structuurvisie Raalte

De Structuurvisie Raalte 2025+ is vastgesteld op 27 september 2012. De Structuurvisie richt zich vooral op wonen, bedrijvigheid en voorzieningen. Op het gebied van ruimtelijke kwaliteit heeft Raalte ambities voor zowel het gebouwde gebied als het buitengebied. Voor het buitengebied biedt het Landschapsontwikkelingsplan het kader, waarbij voor de verschillende landschapstypen de kansen en mogelijkheden worden beschreven.

De gemeente Raalte heeft de ambitie om een grotere rol te spelen op het gebied van toerisme en recreatie dan op dit moment het geval is. Het gaat daarbij zowel om het vergroten van het aantal recreanten als het verhogen van de gemiddelde besteding per recreant, die in Raalte wat achterblijft bij het landelijke gemiddelde. Om deze sterkere positie op het gebied van toerisme en recreatie te realiseren wil Raalte nog meer dan nu gebruik maken van de bijzondere ligging van de gemeente, op de overgang van de Sallandse Heuvelrug naar de IJsselvallei. Een toename van toerisme en recreatie zal echter altijd aan grenzen gebonden zijn. Uitgangspunt is namelijk het behoud van de rust, kwaliteit en identiteit van het Raalter buitengebied. De gemeente Raalte heeft niet de intentie hierbij de bovengrens op te zoeken. In de dekzandvlaktes en -laagtes liggen goede mogelijkheden voor de uitbouw van het recreatieve netwerk, voor zowel toeristen als de eigen inwoners.

3.3.2 Landschapsontwikkelingsplan Salland

Op 23 september 2008 is het Landschapsontwikkelingsplan 'Een plus voor het landschap van Salland' vastgesteld door de gemeenten Deventer, Raalte en Olst-Wijhe. Dit plan is de basis voor het bestemmingsplan Buitengebied van de gemeente Raalte. Het Landschapsontwikkelingsplan verdeelt het gebied in deelgebieden. De kenmerken van deze deelgebieden gelden als uitgangspunt bij alle ontwikkelingen in het gebied.

Het plangebied is gelegen in het deelgebied dekzandvlaktes. Dit gebied vormt de oorspronkelijke overgang van het oude naar het jonge dekzandlandschap. Het is een oud dekzandlandschap dat onder sterke invloed stond van kwel uit de Sallandse heuvelrug. Het gebied is in de 20e eeuw ontgonnen wat heeft geresulteerd in een uitgesproken ontginningslandschap. Het ruimtelijk beeld van het gebied wordt voornamelijk bepaald door de karakteristieke lanen langs de wegen en de aanwezigheid van de landbouw. Er wordt ingezet op het versterken van het lanenstelsel.

Een opmerkelijk gebied is de Luttenberg, dit is een uitloper van de stuwwal van de Sallandse heuvelrug met een uitgesproken reliëf. Het landschapsbeleid is gericht op het behouden en versterken van de karakteristieken.

Conclusie

Het plan sluit aan op de ambities om de karakteristieken van het landschap te behouden en versterken. Het plan vormt geen strijdigheid met het Landschapsontwikkelingsplan.

3.3.3 Beleidsplan recreatie & toerisme 2017 - 2020

Begin 2017 is het beleid rondom recreatie en toerisme geëvalueerd. De herijking van het recreatief toeristisch beleid van de gemeente Raalte is vervolgens vastgesteld in het Beleidsplan Recreatie & Toerisme 2017-2020. Uit de evaluatie is als sterk punt naar voren gekomen dat mensen graag fietsen en wandelen in de omgeving vanwege het afwisselend karakter. In de visie van het beleidsplan is dat een vernieuwend recreatief aanbod belangrijk gevonden wordt.

Het gevarieerde landschap is een eigenschap die Raalte als bestemming aantrekkelijk maakt. Bij ruimtelijke ontwikkelingen in het buitengebied is het daarom van belang om hier kansen van te maken. Dit betekent dat, naast de nieuwe ontwikkelingen in het buitengebied passend moeten zijn in de omgeving en altijd zorgvuldigheid in het landschap moeten worden gepast, er kansen opgepakt moeten

worden om dit landschap leefbaar te maken.

De Luttenberg biedt als één van de belangrijkste structuurdragers van het Sallandse landschap in de gemeente Raalte daartoe volop kansen. Via de beweeg- en educatieroute, het karrespoor en de uitkijktoren zal de Luttenberg een aangenaam verblijfgebied zijn. Het bos zal zijn aantrekkingskracht versterken.

Conclusie

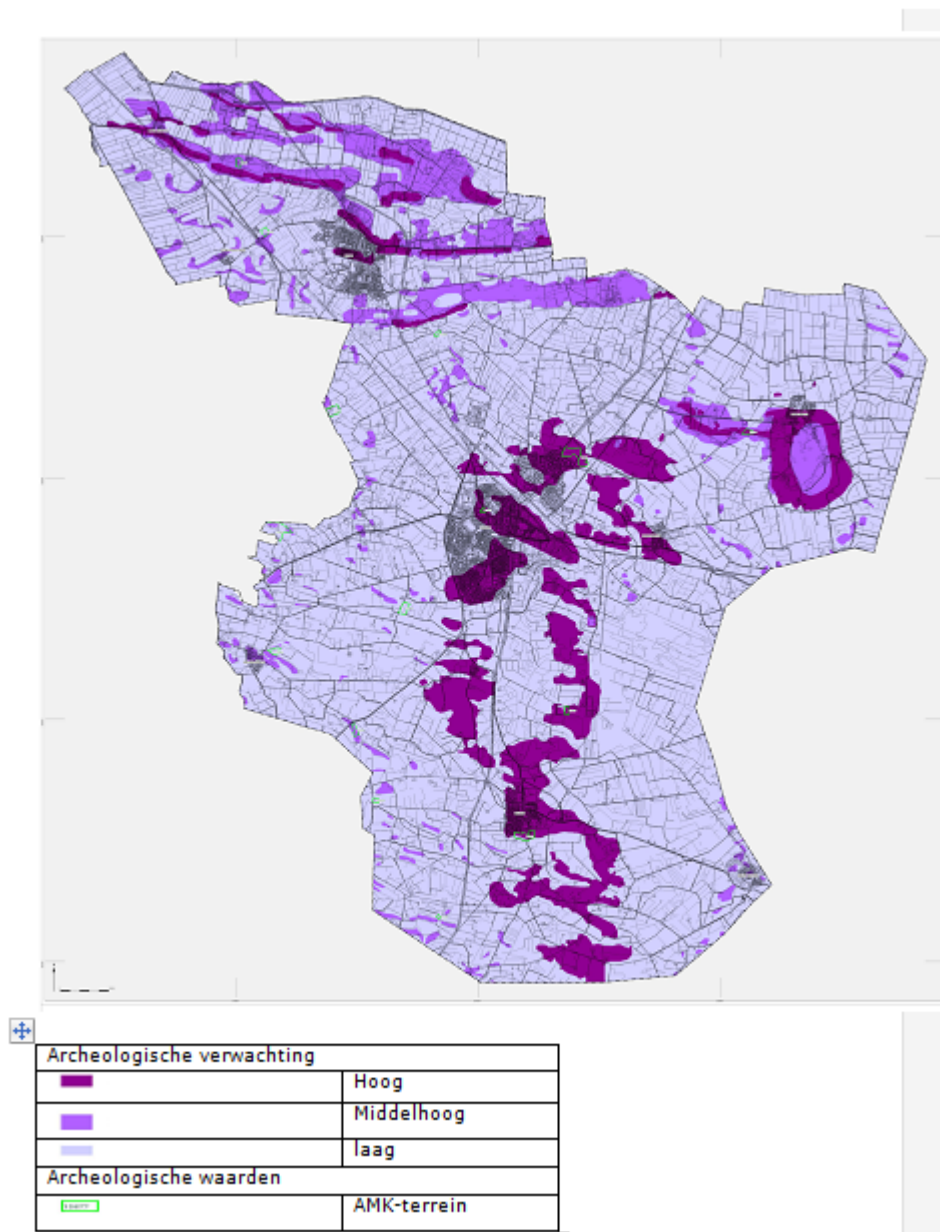
Het plan sluit aan op de bovengenoemde plannen. De uitkijktoren zorgt voor nieuwe recreatieve mogelijkheden en laat door middel van het uitzicht het karakteristieke en gevarieerde landschap van de omgeving zien.

Hoofdstuk 4 Milieu- en omgevingsaspecten

4.1 Archeologie

De gemeenteraad van Raalte heeft in april 2010 de gemeentelijke archeologische verwachtingskaart met bijbehorend beleid vastgesteld. Bij de keuze voor het archeologisch beleid heeft de gemeente Raalte niet alleen rekening gehouden met de wettelijke verplichting om archeologie op te nemen in het ruimtelijke ordeningsproces, maar ook met de belangen van de inwoners.

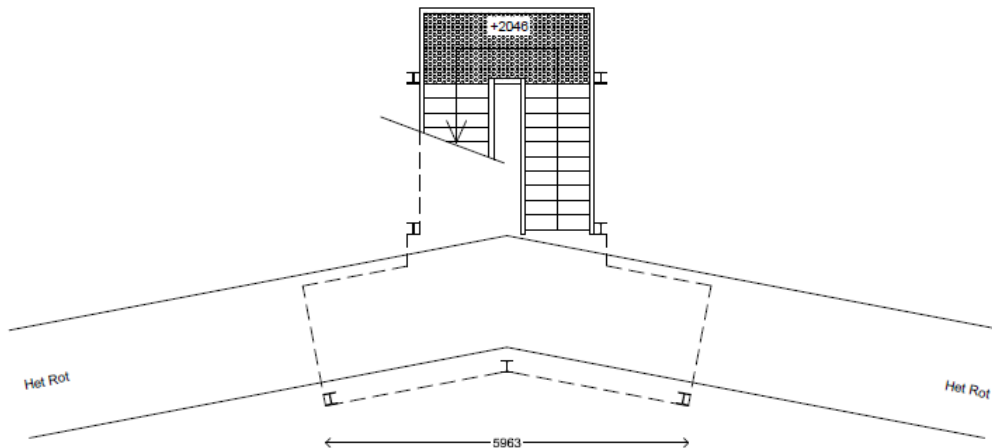
De archeologische verwachtingskaart maakt voor het grondgebied van de gemeente Raalte duidelijk waar zich (mogelijke) archeologische resten kunnen bevinden. Zie onderstaande afbeelding.

Afbeelding 5: Archeologische verwachtingen kaart

De projectlocatie is gelegen binnen de dubbelbestemming 'Waarde – Archeologie 2'. Binnen deze

bestemming dient archeologisch onderzoek plaats te vinden wanneer er bouwwerken met een oppervlakte van 5.000 m² of meer wordt gerealiseerd. Hiervan is in dit geval geen sprake. De fundering van de uitkijktoren heeft een oppervlakte van slechts 36 m². Het aspect archeologie vormt dan ook geen belemmering voor het onderhavige plan.

Afbeelding 6: Fundering uitkijktoren

4.2 Bodem

Op grond van de bodemkaart Nederland bestaat het gebied uit 'Haarpodzolgronden; grof zand' en zijn er geen verontreinigingen bekend. De verstoring van het gebied door de bouw van de toren zal circa 36 m² bedragen. De verstoring van de bodem zal beperkt zijn en geen belemmering vormen.

4.3 Cultuurhistorie

Dragers van de cultuurhistorie in de gemeente Raalte vormen de oude buurtschappen die op de dekzandruggen zijn ontstaan. Ook de verschillende landgoederen vormen cultuurhistorische dragers. De buurtschappen en landgoederen hebben door sociaaleconomische ontwikkelingen (onder andere globalisering, netwerk-samenleving) enigszins aan sociale samenhang ingeboet, maar zijn nog steeds van grote betekenis als basis van het landschap van de gemeente Raalte.

In het oude agrarische cultuurlandschap komen nog relatief gave delen voor, zoals kamponggingen en essenlandschappen zoals rond Raalte en Heeten, historische boerderijen (Sallandse boerderijtype) onder meer bij Heino, Luttenberg en Heeten, structuren en beplantingen. Het oude cultuurlandschap is door ruilverkaveling en schaalvergroting deels verdwenen. Ook de uitbreiding van de kernen en de aanleg van wegen heeft invloed gehad op het landschap. In het buitengebied van de gemeente Raalte is op diverse plaatsen nog karakteristieke bebouwing aanwezig zoals boerderijcomplexen. Boerderijen zijn karakteristiek voor de gemeente en daarmee vanuit cultuurhistorisch oogpunt waardevol. De streekeigen bebouwing bepaalt in belangrijke mate het beeld van het buitengebied.

Door diverse ontwikkelingen kunnen de cultuurhistorisch waardevolle patronen worden aangetast of worden versterkt. In de directe omgeving van het plangebied zijn geen cultuurhistorische waarden aanwezig. De realisatie van de uitkijktoren heeft daarom geen negatieve invloed op cultuurhistorische waarden.

4.4 Landschap

De uitkijktoren komt in een groene open plek te staan omgeven door bomen. Door aan de buitenkant te werken met houtsoorten en houtkleuren valt de toren minder op in het landschap. Bovendien draagt de uitkijktoren bij aan de natuurbeleving en toegankelijkheid van het natuurgebied Salland. Het ontwerp van het bouwwerk en de gekozen materialen zorgen ervoor dat het bouwwerk zich goed voegt in de natuurlijke omgeving ter plaatse. Er is nadrukkelijk rekening gehouden met deze inpassing.

4.5 Externe veiligheid

Om te bepalen of in de omgeving van het plangebied risicobronnen aanwezig zijn, is de risicokaart van Nederland geraadpleegd. Op deze kaart worden alle locaties met een significant risico ten aanzien van externe veiligheid weergegeven. De kaarten geven risico's weer als ongevallen met brandbare, explosieve en giftige stoffen, grote branden of verstoringen van de openbare orde.

Uit de risicokaart blijkt, dat in de directe omgeving van het projectgebied geen risico-bronnen aanwezig zijn. Het thema 'externe veiligheid' vormt dan ook geen probleem voor de realisatie van de uitkijktoren.

Overigens is bij het ontwerp van de uitkijktoren rekening gehouden met de doorrijdhoogte en -breedte om een tweede vrije uitweg mogelijk te maken in geval van calamiteiten ten behoeve van de woning op de Luttenberg.

4.6 Milieuaspecten

Dit project maakt geen milieugevoelig object mogelijk. Realisatie van een uitkijktoren leidt dus niet tot beperkingen op de bedrijfsvoering van omliggende bedrijven. Plaatsing van de uitkijktoren leidt op grond van de VNG-uitgave niet tot aantasting van het woon- en leefklimaat. Ook van aantasting van privacy door inkijk is geen sprake aangezien de dichtstbijzijnde woning op ruime afstand van de uitkijktoren ligt.

4.7 Water

In het kader van de Wet ruimtelijke ordening (Wro) is het verplicht ruimtelijke plannen te 'toetsen op water', de zogenaamde Watertoets. De Watertoets is een waarborg voor water in ruimtelijke plannen en besluiten.

Relevant beleid

Het beleid van het Waterschap Drents Overijsselse Delta staat beschreven in het Waterbeheerplan 2016-2021, de beleidsnota Water Raakt!, Strategische Nota Rioleringsbeleid 2007, Visie Beheer en Onderhoud 2050, Beleid Beheer en Onderhoud Stedelijk water 2013-2018 en het Beleidskader Recreatief Medegebruik. Daarnaast is de Keur een belangrijk regelstellend instrument waarmee in ruimtelijke plannen rekening moet worden gehouden. Op gemeentelijk niveau is het in overleg met het waterschap opgestelde gemeentelijk Waterplan en het (verbreed) gemeentelijk Rioleringsplan (GRP) van belang.

Invloed op de waterhuishouding

Binnen het bestemmingsplan worden niet meer dan 10 wooneenheden gerealiseerd en de toename van het verharde oppervlak bedraagt niet meer dan 1500 m². Het plangebied bevindt zich niet binnen een beekdal, primair watergebied of een stedelijke watercorridor. Binnen het plangebied is geen sprake van (grond)wateroverlast.

Omdat het projectgebied nu onbebouwd is, leidt deze ontwikkeling tot een toename van het verhard

oppervlak. Het treffen van compenserende maatregelen is echter niet noodzakelijk, aangezien de toren een grondoppervlak heeft van circa 50 m². Daarbij wordt de uitkijktoren als een open constructie uitgevoerd, zodat het hemelwater nog steeds ter plaatse kan infiltreren. Het aanbrengen van de uitkijktoren heeft een verwaarloosbare invloed op water. De toren heeft immers geen invloed op het waterbergend vermogen. Ook op grondwaterstroming heeft de uitkijktoren geen invloed. De funderingspalen van de toren zitten de grondwaterstroming niet in de weg.

Hemel- en afvalwater

Bij het afvoeren van overtollig hemelwater is het landelijk beleid dat het afstromend hemelwater ter plaatse in het milieu moet worden gebracht, dat wil zeggen lozen in de bodem (infiltratie) of in het oppervlaktewater. Het waterschap heeft de voorkeur om het hemelwater, daar waar mogelijk, te infiltreren in de bodem. Oppervlakkige afvoer naar de infiltratievoorziening en infiltratie via wadi's geniet daarbij de voorkeur. Als oppervlakkige infiltratie niet mogelijk is, is ondergrondse infiltratie door middel van bijvoorbeeld een infiltratieriool (IT-riool) of infiltratiekratten een optie. Als infiltratie niet mogelijk is, kan hemelwater via een bodempassage worden geloosd op oppervlaktewater. Schoon hemelwater (bijvoorbeeld vanaf dakoppervlakken) kan direct worden afgevoerd naar oppervlaktewater. De afvoer van overtollig hemelwater uit het plangebied mag, ongeacht de toegepaste methode, niet tot wateroverlast leiden op aangrenzende percelen. Speciale aandacht wordt besteed aan duurzaam bouwen en een duurzaam gebruik van de openbare ruimte om een goede kwaliteit van het afgekoppelde hemelwater te garanderen.

Watertoetsproces

De initiatiefnemer heeft het Waterschap Drents Overijsselse Delta geïnformeerd over het plan door gebruik te maken van <http://www.dewatertoets.nl>. De beantwoording van de vragen heeft er toe geleid dat de korte procedure van de watertoets is toegepast. De bestemming en de grootte van het plan hebben een geringe invloed op de waterhuishouding en de afvalwaterketen. De procedure in het kader van de watertoets is goed doorlopen. Waterschap Drents Overijsselse Delta geeft een positief wateradvies.

4.8 Ecologie

De ruimtelijke ontwikkeling van de uitkijktoren leidt mogelijk tot effecten op beschermde gebieden en soorten. Daarom heeft er een veldcheck (zie Bijlage 3) plaatsgevonden en is er vervolgens een ecologische quickscan door Arcadis uitgevoerd (zie Bijlage 2). Deze onderzoeken moeten inzicht geven in de aanwezigheid van en mogelijke effecten op beschermde gebieden en soorten. Op basis daarvan kan beoordeeld worden wat de noodzakelijke vervolgstappen zijn om eventuele conflicten met natuurbeleid- en wetgeving te voorkomen.

4.8.1 Wettelijke-/beleidskaders

Wet natuurbescherming, gebiedsbescherming

De Wet natuurbescherming (hierna Wnb genoemd) maakt het mogelijk gebieden aan te wijzen als beschermde natuurgebieden. De Wnb noemt daarbij verschillende soorten gebieden.

- Het Natuurnetwerk Nederland (NNN): het samenhangende ecologische netwerk waarvoor de provincies (gedeputeerde staten) zorgdragen voor de totstandkoming en instandhouding (art 1.12, lid 2).
- "Bijzondere provinciale natuurgebieden" en "Bijzondere provinciale landschappen" zijn gebieden buiten het NNN aangewezen door gedeputeerde staten vanwege bijzondere natuurwaarden of landschappelijke en cultuurhistorische waarden (art 1.12, lid 3).
- Natura 2000-gebieden zijn de gebieden die de Minister van Economische Zaken heeft aangewezen ter uitvoering van de verplichtingen die voortvloeien uit de Vogel- en Habitatrichtlijn (art. 2.1, lid 1).
- "Bijzondere nationale natuurgebieden" zijn door de Minister van Economische Zaken aangewezen

buiten bestaande Natura 2000-gebieden (art. 2.11, lid 1).

De Wnb kent alleen voor de Natura 2000-gebieden een toetsingskader. De bescherming van het NNN verloopt via het planologische spoor. Ten aanzien van de bescherming van bijzondere nationale en provinciale natuurgebieden en bijzondere provinciale landschappen is in de Wnb geen regeling opgenomen. Provincies kunnen -wanneer zij een dergelijk gebied aan zouden wijzen- daarvoor zelf een regeling opstellen.

Wet natuurbescherming, soortenbescherming

De Wnb regelt naast gebiedsbescherming ook de bescherming van in het wild voorkomende planten en dieren. In de wet is onder meer bepaald dat beschermde dieren niet gedood, gevangen of verontrust mogen worden en beschermde planten niet geplukt, uitgestoken of verzameld. Daarnaast is het niet toegestaan om de directe leefomgeving van beschermde soorten, waaronder nesten en holen, te beschadigen, te vernielen of te verstoren (artikelen 3.1, 3.5 en 3.10). De Wet natuurbescherming kan dan ook belangrijke consequenties voor ruimtelijke plannen hebben. Bovendien dient iedereen voldoende zorg in acht te nemen voor alle in het wild levende planten en dieren (algemene zorgplicht, artikel 1.11).

Natuurnetwerk Nederland

Het Natuurnetwerk Nederland (NNN, voorheen EHS), ecologische verbindingzones en Weidevogelleefgebieden zijn beschermd in de Provinciale Ruimtelijke Verordening onder artikel 11 (NNN en EVZ) en artikel 25 (weidevogelleefgebieden). Effecten op gebieden zijn niet zonder meer toegestaan. Voor deze gebieden geldt dat de provincie uitgaat van externe werkingen. Het gaat hierbij om effecten als gevolg van geluid, licht en trillingen. Effecten als gevolg van stikstof worden niet meegenomen.

4.8.2 Resultaten

Gebiedsbescherming

Het plangebied ligt niet binnen een Natura 2000-gebied. Het dichtstbijzijnde gebied is Natura 2000-gebied Sallandse Heuvelrug. Dit gebied bevindt zich op circa 3.5 kilometerafstand ten zuidoosten van het plangebied. Op 4 kilometerafstand ten zuidwesten van het plangebied ligt Natura 2000-gebied Boetelerveld. Door de omvang van de ingreep en de afstand tot de dichtstbijzijnde Natura 2000-gebieden zijn effecten op kwalificerende natuurwaarden binnen Natura 2000-gebieden op voorhand uit te sluiten.

Soortenbescherming

Er is een bureauonderzoek en een veldbezoek uitgevoerd. Voor het bureauonderzoek is gebruik gemaakt van vrij beschikbare informatie, zoals verspreidingsgegevens van de Nationale Databank Flora en Fauna (NDFF) van de afgelopen tien jaar. Op 24 april 2017 heeft er een veldcheck plaatsgevonden door dhr. Poolman Ecoloog van Landschap Overijssel. Op 13 april 2018 heeft een ecoloog van Arcadis de locatie nogmaals onderzocht. Tijdens het veldbezoek was het half bewolkt en circa 17 graden. Tijdens het veldbezoek is globaal geïnventariseerd of en welke soorten (mogelijk) in en om het gebied aanwezig zijn. Hierbij is aandacht besteed aan alle relevante soortgroepen en beoordeeld of mogelijke standplaatsen, verblijfplaatsen, voortplantingsplaatsen of leefgebieden binnen of in de directe omgeving van het ingreepgebied (kunnen) worden aangetast bij ontwikkelingen.

Op basis van zowel het bureauonderzoek als het veldbezoek zijn de volgende soorten (mogelijk) aanwezig:

- Algemene broedvogels
- Broedvogels met jaarrond beschermde nesten
- Grondgebonden zoogdieren
- Vleermuizen
- Reptielen

Hieronder is in een tabel per soortgroep aangegeven wat de mogelijke effecten als gevolg van de voorgenomen werkzaamheden kunnen zijn.

Soortgroep	Mogelijke effecten	Toetsing vereist?
Algemene broedvogels	Wanneer de aanleg van de uitkijktoren plaatsvindt binnen het broedseizoen kan verstoring plaatsvinden van broedende vogels en mogelijk het doden of verwonden van jonge vogels. Er is dan sprake van een overtreding van verbodsbepalingen van de Wnb. Uitkijktorens die een 360 graden uitkijk hebben over het omliggende landschap hebben een verhoogd verstrend effect op broedvogels. Deze verstoring treedt op wanneer een menselijk silhouet zichtbaar is. In het ontwerp van de toren is hier rekening mee gehouden door de gevels zo te ontwerpen dat het menselijk silhouet niet afsteekt tegen de omgeving (hoge lamellen op de bovenste laag). Wanneer aanleg van uitkijktoren buiten het broedseizoen plaatsvindt is geen sprake van overtreding van een verbodsbepaling van de Wet Natuurbescherming.	Ja
Broedvogels met jaarrond beschermde nesten	Effecten op vogels met jaarrond beschermde nesten treden op in de vorm van verlies van potentieel foerageergebied. Het verlies aan potentieel foerageergebied is minimaal en in de directe omgeving is voldoende alternatief foerageergebied aanwezig. Er zijn binnen, en in de directe omgeving van, het plangebied geen nesten aangetroffen van vogels met jaarrond beschermde nesten. Significante negatieve effecten op vogels met jaarrond beschermde nesten zijn op voorhand uit te sluiten. Er is geen sprake van overtreding van een verbodsbepaling van de Wet Natuurbescherming	Nee
Grondgebonden zoogdieren	Bij de aanleg en gebruiksfase van de toren kunnen mogelijk negatieve effecten optreden door verstoring voor (al dan niet vrijgestelde) aanwezige grondgebonden zoogdieren. De bouw van de toren kan in theorie leiden tot verstoring van de functionele leefomgeving van de dassenburcht op 40 meter ten westen van de planlocatie. Volgens het 'kennisdocument Das' (kennisdocument Das, 2017) is verstoring van de burcht aan de orde indien de afstand minder dan 20 meter bedraagt. De afstand bedraagt ruim meer dan 20 meter. Indien voor de zekerheid ook de bouw plaatsvindt buiten de gevoelige periode van de das (voor activiteiten die de functionele leefomgeving zouden kunnen aantasten geldt de periode juli tot en met januari als de minst ongunstige periode) kunnen effecten van de bouw volledig worden uitgesloten. In theorie kan ook het gebruik van de functionele leefomgeving van de das tot een negatief effect leiden. Aangezien de activiteiten van dassen tijdens de schemer/nacht periode plaatsvindt en de toren en speeltoestellen overdag gebruikt worden is dit effect nihil. Wel bestaat de kans dat de toren onbedoeld 's nachts toch gebruikt wordt. Wanneer dit het geval is treedt mogelijk verstoring op van de burcht ten westen van het plangebied door geluid en geur van aanwezige recreanten in de toren gedurende de foerageerperiode. Eventueel (extra)betreding van de omgeving van de burcht is niet aan de orde aangezien er in de omgeving van de toren een aantal maatregelen worden genomen om inloop te voorkomen. Het gaat hierbij om ontwikkeling van de bosrand door aanbrengen van stobben/aanplant van struweel. Door het mogelijk (ongewenste) gebruik van de toren gedurende de nacht en ochtend- en avondschemerperiode kan het zijn dat de voortplantingslocatie minder aantrekkelijk wordt, in de loop der tijd minder gebruikt zal worden of zelfs verlaten zal worden. Hiermee wordt de functionaliteit van de burcht mogelijk verniet ook al treedt fysieke aantasting niet op. Hierdoor treedt mogelijk overtreding op van verbodsbepaling 3.10b (opzettelijk beschadigen of vernielen van vaste voortplantingsplaatsen of rustplaatsen van dieren). Overige verbodsbepalingen zijn niet aan de orde (3.10a: opzettelijk te doden of te vangen, 3.10c: opzettelijk te plukken en te verzamelen, af te snijden, te ontwortelen of te vernielen).	Ja
Vleermuizen	Nabij de planlocatie voor de uitkijktoren zijn geen vaste verblijfplaatsen, essentieel leefgebied of vliegroutes aanwezig. De mogelijkheid bestaat dat zich in enkele bomen langs de route geschikte holtes voor vleermuizen bevinden. Er worden echter geen bomen gekapt en aangezien er geen nieuw pad wordt aangelegd zal de toenemende recreatieve druk geen significant effect hebben op potentieel aanwezige vleermuizen. Effecten op vleermuizen zijn zodoende uit te sluiten.	Nee
Reptielen	De omgeving van het plangebied biedt mogelijk geschikt habitat voor levendbarende hagedis (open bosrand). Ruimtebeslag van de aanleg van de uitkijktoren is beperkt tot circa 36m². Werkzaamheden die slechts een ruimtebeslag hebben maximaal enkele tientallen vierkante meters zullen in het algemeen weinig voortplantingsplaatsen of winterverblijfplaatsen aantasten of vernietigen. Getroffen exemplaren zullen over het algemeen op een gemakkelijke manier een andere plek in hetzelfde gebied kunnen vinden. De effecten op de populatie zijn zodoende marginaal (kennisdocument levendbarende hagedis, 2017). Marginale effecten treden mogelijk op in de vorm van verstoring van rust- en voortplantingsplaatsen tijdens zowel de aanleg als de gebruiksfase.	Ja

Tabel 1: De effecten op soorten die (mogelijk) voorkomen in het plangebied

Er geldt binnen de Provincie Overijssel een vrijstelling voor de binnen het plangebied algemeen voorkomende soorten konijn, haas, vos en ree.

Natuurnetwerk Nederland (NNN)

Het plangebied bevindt zich niet binnen een NNN-gebied. Het dichtstbijzijnde NNN-gebied bevindt zich op 2.5 km ten oosten van het plangebied. Provincie Overijssel hanteert geen externe werking van NNN-gebieden. Aangezien het plangebied zich niet binnen een NNN-gebied bevindt zijn effecten op wezenlijke kenmerken en waarden van NNN-gebieden op voorhand uit te sluiten.

4.8.3 Conclusie

Gebiedsbescherming

Aangezien negatieve effecten op kwalificerende natuurwaarden binnen Natura 2000-gebieden op voorhand zijn uit te sluiten zijn geen vervolgstappen en/of vergunning nodig.

Soortenbescherming

Uit de quickscan en het veldbezoek is gebleken dat in de omgeving van het plangebied verschillende beschermde soorten voor komen. Er is echter, mits de werkwijze die is beschreven in Bijlage 2 wordt op gevolgd en de hieronder beschreven mitigerende maatregelen worden getroffen, geen sprake van een overtreding van de verbodsbepalingen van de Wet Natuurbescherming.

Per soortgroep worden bepaalde mitigerende maatregelen voorgeschreven. Hieronder wordt kort opgesomd welke maatregelen worden getroffen en welke aanvullend nodig zijn.

Algemene broedvogels:

- Plaatsen van hoge lamellen aan de bovenste laag van de uitkijktoren om menselijke silhouetten niet zichtbaar te maken.
- De aanleg van de uitkijktoren dient plaats te vinden buiten het broedseizoen.
- Wanneer werken buiten het broedseizoen niet mogelijk is dienen geschikte nestlocaties vooraf aan het broedseizoen ongeschikt gemaakt te worden en gehouden.
- Wanneer werkzaamheden starten binnen het broedseizoen dient door een gekwalificeerd ecooloog te worden gecontroleerd of nesten van vogels aanwezig zijn. Bij aanwezigheid dienen de werkzaamheden uitgesteld te worden totdat de jonge vogels zijn uitgevlogen en er geen nesten met broedende vogels en/of jongen aanwezig zijn.

Das:

- Er dient rondom de uitkijktoren een afrastering te worden geplaatst om het betreden van de omgeving van de burcht te voorkomen. Het gaat hierbij om ontwikkeling van de bosrand door aanbrengen van stobben/aanplant van struweel.
- Aanleg en ingebruikname van de toren dienen plaats te vinden buiten de kwetsbare periode van de das.

Levendbarende hagedis

- Er dient rondom de uitkijktoren een afrastering te worden geplaatst om het betreden van het geschikte leefgebied te voorkomen.

Er is geen ontheffing Wnb nodig indien de mitigerende maatregelen getroffen worden voor het plaatsen van de uitkijktoren langs de wandel- en hardlooprouten bij de Luttenberg.

Natuurnetwerk Nederland (NNN)

Aangezien effecten op wezenlijke kenmerken en waarden van NNN-gebieden op voorhand zijn uit te sluiten zijn geen vervolgstappen noodzakelijk.

4.9 Verkeer en parkeren

De ervaring over de afgelopen jaren leert dat er meer dagtoeristen Luttenberg weten te vinden voor een wandeling of als onderdeel van een fietstocht. De voorzieningen die hiervoor zijn getroffen als de Ommetjes en verschillende evenementen als het Straatkorenfestival dragen daar aan bij.

Het aantal reguliere dagtoeristen is echter gering en de meeste wandelaars op de Luttenberg betreffen Luttenbergers of mensen uit de directe omgeving. Schatting ca 350 wandelaars per week, waarbij vermoedelijk ca. 25 personen met de auto komen. Het blijkt dat deze auto's op geparkeerd worden op de dagcamping, in het dorp, bij het sportveld of op de camping (campinggasten).

De realisatie van de Uitkijktoren staat niet op zich, maar met name tesamen met de Beweegroute en het Karrenspoor en de aanwezigheid van de dagcamping. Daarbij is de locatie van de toren dusdanig dat deze vanaf de Bergweg niet is te zien.

Er wordt dan ook een lichte stijging (10%) verwacht in het aantal wandelaars op de Luttenberg door het plaatsen van de Beweegroute en de Uitkijktoren, maar dat dit niet leidt tot parkeerproblemen langs de openbare weg. De route door het bos wordt wel aantrekkelijker voor campinggasten en Luttenbergers om te wandelen / gebruiken, echter komen deze niet met de auto naar de Luttenberg.

4.10 Lucht

De luchtkwaliteit in Nederland moet voldoen aan de grenswaarden zoals deze zijn gesteld in de Wet luchtkwaliteit (Wlk). Deze Wlk maakt deel uit van de Wet milieubeheer (Wm). De belangrijkste verontreinigde stoffen die in Nederland voorkomen zijn stikstofdioxide (NO₂) en fijn stof (PM₁₀). De stoffen koolmonoxide (CO) en benzeen (C₆H₆) zorgen soms voor knelpunten, voornamelijk bij stagnerend verkeer. De overige stoffen waar de Wet luchtkwaliteit grenswaarden voor stelt leveren in Nederland nergens problemen op.

Van bepaalde projecten met getalsmatige grenzen is vastgesteld dat deze 'niet in betekenende mate' (NIBM) bijdragen aan de luchtverontreiniging. Deze projecten kunnen zonder toetsing aan de luchtkwaliteitsnormen worden uitgevoerd. Een project draagt 'niet in betekenende mate' bij aan de luchtverontreiniging als de grens van 3% van de grenswaarde voor de jaargemiddelde concentratie fijn stof en stikstofdioxide niet wordt overschreden. In de algemene maatregel van bestuur 'Niet in betekenende mate' (Besluit NIBM) en de ministeriële regeling (Regeling NIBM) zijn de uitvoeringsregels vastgelegd die betrekking hebben op het begrip NIBM.

De verkeersaantrekkende werking wordt als gering verwacht. Door het plan is er geen sprake van een verslechtering van de luchtkwaliteit in de omgeving, hierdoor wordt de voorgenomen ontwikkeling als niet in betekenende mate beschouwd. Hiermee voldoet het plan aan de Wet luchtkwaliteit.

4.11 Geluid

In de Wet geluidhinder en de Wet milieubeheer zijn geluidsnormen opgenomen voor wegverkeerslawaaai, railverkeerslawaaai en industrielawaaai. Deze normen geven de hoogst acceptabele geluidsbelasting bij geluidsgevoelige functies zoals woningen. Bij het bepalen van de maximaal toegestane geluidsbelasting maakt de Wet onderscheid tussen bestaande situaties en nieuwe situaties. Nieuwe situaties zijn nieuw te bouwen geluidsgevoelige functies of nieuwe geluidhinder veroorzakende functies.

Een uitkijktoren wordt niet aangemerkt als een geluidsgevoelig object. Toetsing aan de grenswaarden

uit de Wet geluidshinder is daarom niet noodzakelijk. Ook leidt de uitkijktoren niet tot aantasting van het woon- en leefklimaat ter plaatse van de dichtstbijzijnde milieugevoelige objecten. Het aspect 'geluidshinder' vormt geen belemmering voor de realisatie van de uitkijktoren.

4.12 Kabels en leidingen

In het plangebied voor de uitkijktoren liggen geen hoofdtransportleidingen of leidingenstroken. Tijdens de aanlegfase van de uitkijktoren danwel gebruiksfase is er geen noodzaak voor het verleggen van kabels en leidingen.

Hoofdstuk 5 Uitvoerbaarheid

Maatschappelijke uitvoerbaarheid

De doelstelling is de Luttenbergers en Sallanders op een speelse manier te betrekken bij het ontstaan en de ontwikkeling van Luttenberg. We willen de verbondenheid met de berg en met de natuur daarbij betrekken. Een van de onderdelen is het realiseren van de Uitkijktoren

Via de beweeg- en educatieroute, het karrespoor en de uitkijktoren zal de Luttenberg een aangenaam verblijfgebied zijn en zo versterken we het toerisme naar Luttenberg. Door samenwerking met diverse partijen; waaronder Overijssels landschap, recreatie/VVV Salland, Toeristisch platform Luttenberg, Museum Laarman en de plaatselijke klompenmakerij kunnen we onder de paraplu van het toeristisch platform Luttenberg een impuls geven aan deze toeristische attracties. Deze zullen ook bijdragen via de horeca en winkels aan de plaatselijke economie.

Zoals eerder omschreven is de locatie van de Uitkijktoren in constructief overleg met Landschap Overijssel bepaald. Daarnaast heeft er overleg plaats gevonden met de particuliere bewoner op de Luttenberg over de locatie.

Draagvlak

Het initiatief is ontstaan via een brainstorm met bewoners van Luttenberg. Met de direct aanwonenden (afstand ca. 500 m) zijn er gesprekken gevoerd over het plan om een Uitkijktoren te bouwen op de voorgestelde locatie. Daarbij zijn tevens drone-beelden getoond van de maanden mei 2018 februari 2019. Het ontwerp (zie Bijlage 1) van de Uitkijktoren is op basis van de gesprekken verder geoptimaliseerd om de privacy zo min mogelijk te schenden.

De uitkijktoren is een bottom up project ontstaan vanuit een groep inwoners die de volgende groeperingen in Luttenberg vertegenwoordigen: werkgroep Ommetjes, Stichting sportbelangen Luttenberg, Landschap Overijssel, Top fit Salland, Recreatiepark de Luttenberg en basisschool Esmoreit. Daarmee is de organisatorische haalbaarheid groot. We hebben via onze vertegenwoordigers een groot aantal vrijwilligers die willen helpen. Op langere termijn kunnen we het onderhoud onderbrengen en borgen via deze partijen.

Procedure

Zoals aangegeven in paragraaf 1.3 is de uitkijktoren in strijd met het vigerende bestemmingsplan Buitengebied Raalte (vastgesteld 8 juni 2012) en kan met toepassing van artikel 2.12, eerste lid, sub a, onder 3° van de Wabo worden afgeweken met de uitgebreide procedure, zoals beschreven in paragraaf 3.3 van de Wabo. In dit hoofdstuk wordt de procedure rondom de omgevingsvergunning toegelicht.

De ontwerp omgevingsvergunning wordt gedurende een periode van zes weken ter inzage gelegd. De aanvraag en de bijbehorende ruimtelijke onderbouwing zijn onderdeel van de (ontwerp) omgevingsvergunning. Gedurende de termijn van de ter inzage legging kan eenieder een zienswijze indienen. Op basis van de zienswijzen neemt het college van B&W een definitief besluit over het al dan niet afgeven van de omgevingsvergunning.

Na verlening van de omgevingsvergunning wordt deze voor de tweede maal voor een periode van zes weken ter visie gelegd. Gedurende deze periode kunnen belanghebbenden beroep instellen tegen de omgevingsvergunning. Na het verstrijken van deze termijn treedt het besluit in werking.

Financiële uitvoerbaarheid

In artikel 3.1.6 van het Besluit ruimtelijke ordening (Bro) is vastgelegd, dat inzicht gegeven moet worden in de (economische) uitvoerbaarheid van een project. Afdeling 6.4 Wro schrijft voor dat een exploitatieplan moet worden vastgesteld voor gronden waarop een bouwplan is voorgenomen. Hiervan kan worden afgeweken wanneer anderszins in de grondexploitatiekosten wordt voorzien, bijvoorbeeld door een anterieure overeenkomst.

In het kostenverhaal wordt voorzien middels een (nog te sluiten) anterieure overeenkomst, waarin onder andere voorzien wordt in planschade. Vastgelegd is dat initiatiefnemers eventuele planschade aan de gemeente vergoeden wanneer planschade wordt vastgesteld. Gesteld wordt dat het project vanuit gemeentelijk oogpunt financieel uitvoerbaar is.

Hoofdstuk 6 Afweging en conclusie

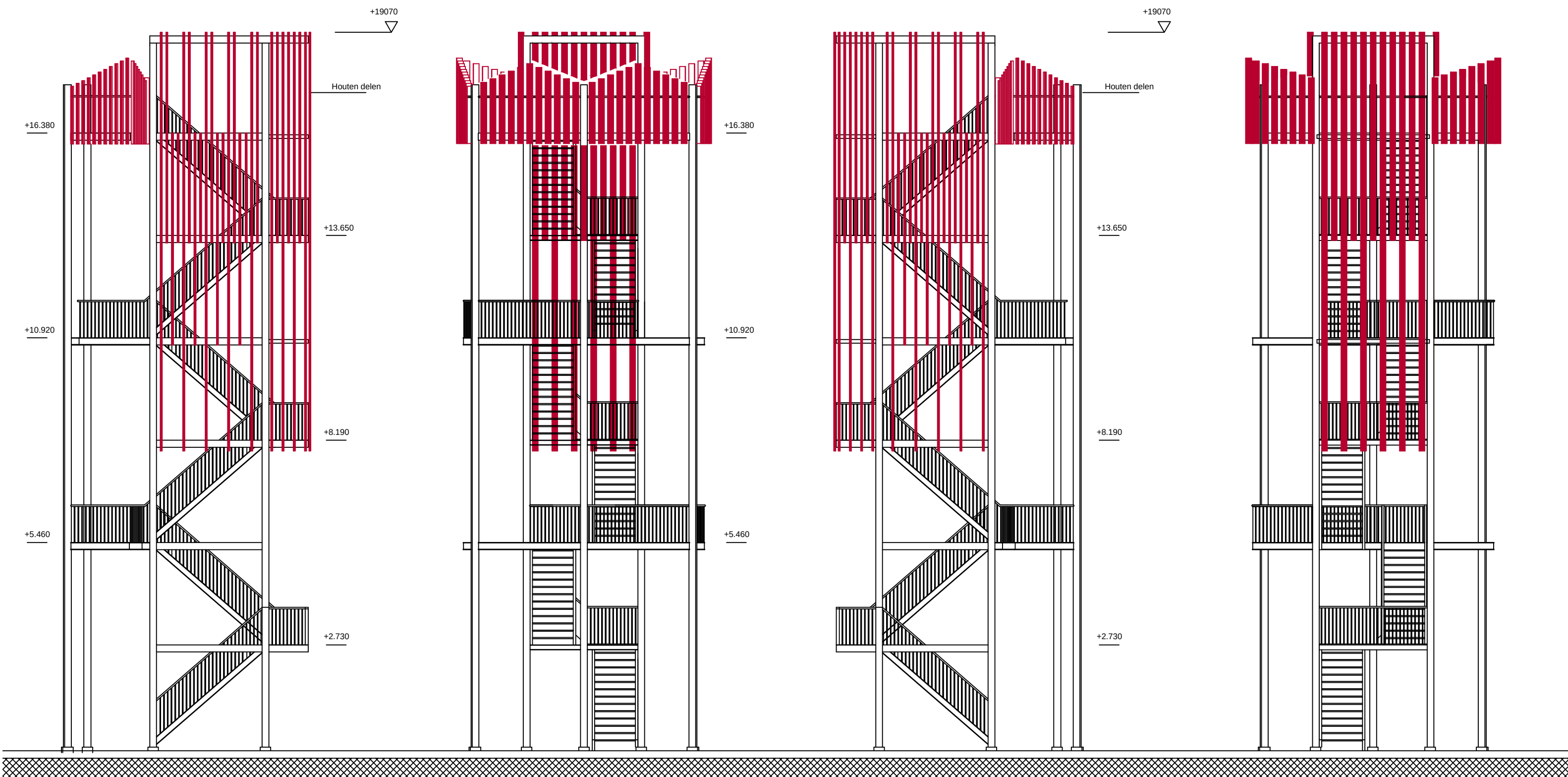
Deze ruimtelijke onderbouwing dient ter afweging voor het verlenen van een omgevingsvergunning op grond van artikel 2.12 lid 1 sub a onder 3 van de Wabo, waarmee de realisatie van de uitkijktoren in afwijking van het bestemmingsplan mogelijk wordt gemaakt.

In voorgaande hoofdstukken is de uitkijktoren getoetst aan het rijks-, provinciaal- en gemeentelijk beleid en is onderbouwd dat de uitkijktoren past binnen de genoemde beleidskaders. In hoofdstuk 4 zijn de milieu- en omgevingsaspecten getoetst voor de uitkijktoren en bij de verschillende thema's is geconcludeerd dat het de ontwikkeling van de uitkijktoren niet in de weg staat.

Het verlenen van een omgevingsvergunning voor de uitkijktoren is, gelet op het voorstaande, niet in strijd met een goede ruimtelijke ordening.

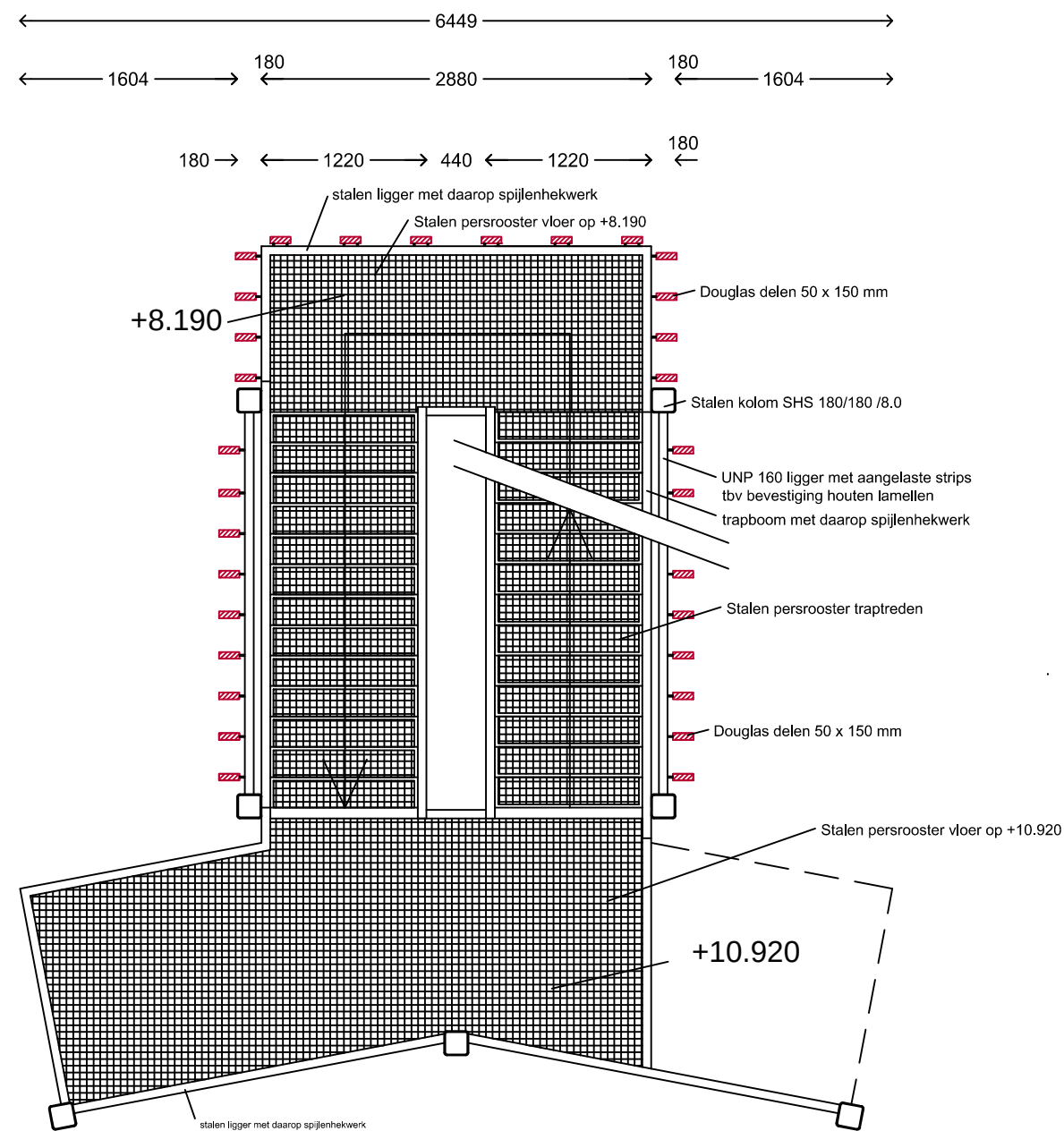
Bijlagen bij toelichting

Bijlage 1 Definitief ontwerp uitzijktoren Luttenberg, Arcadis Nederland B.V. (2018)

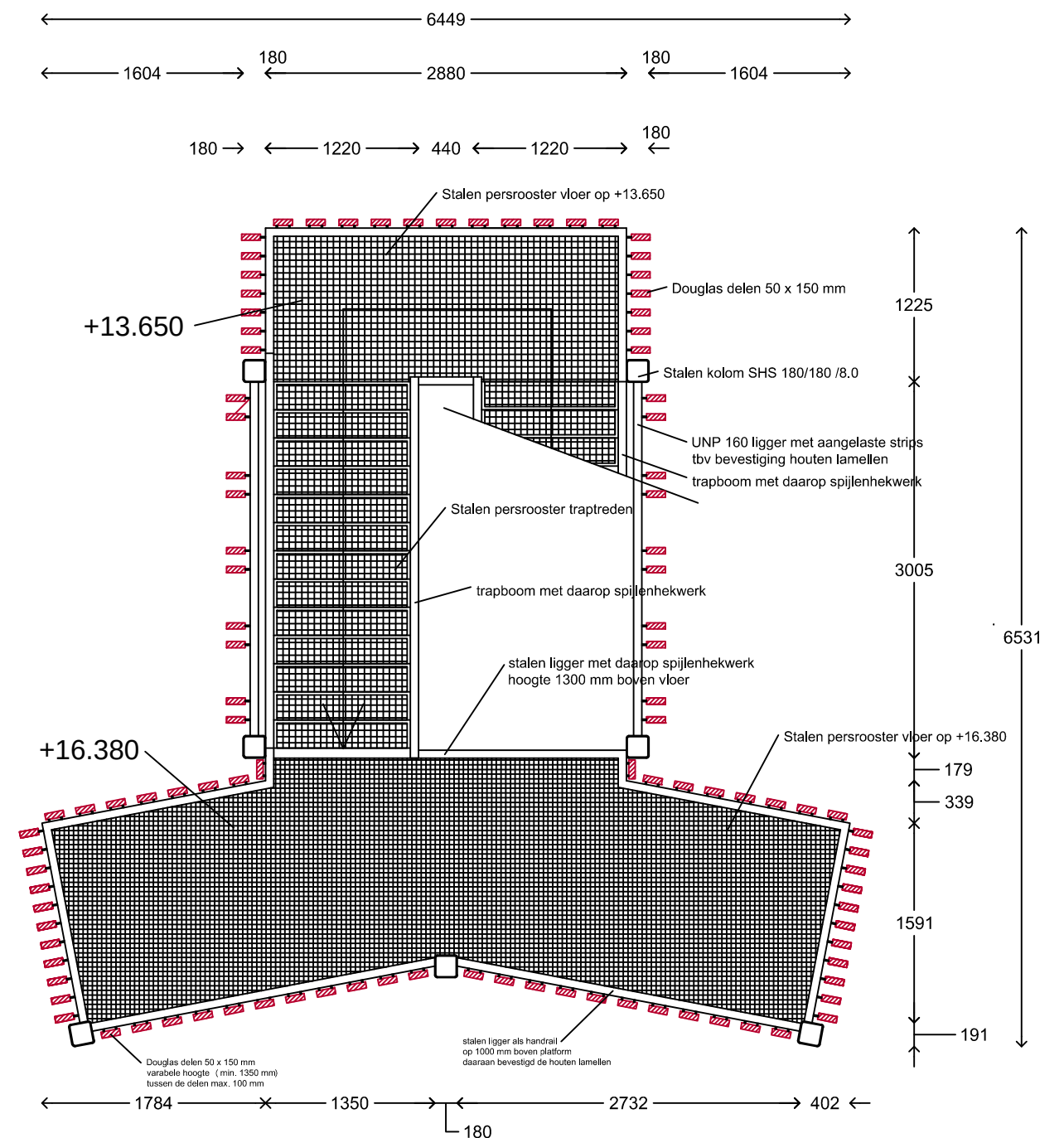

Definitief ontwerp - gevelaanzichten
Met houten lamellen
17 OKTOBER 2018

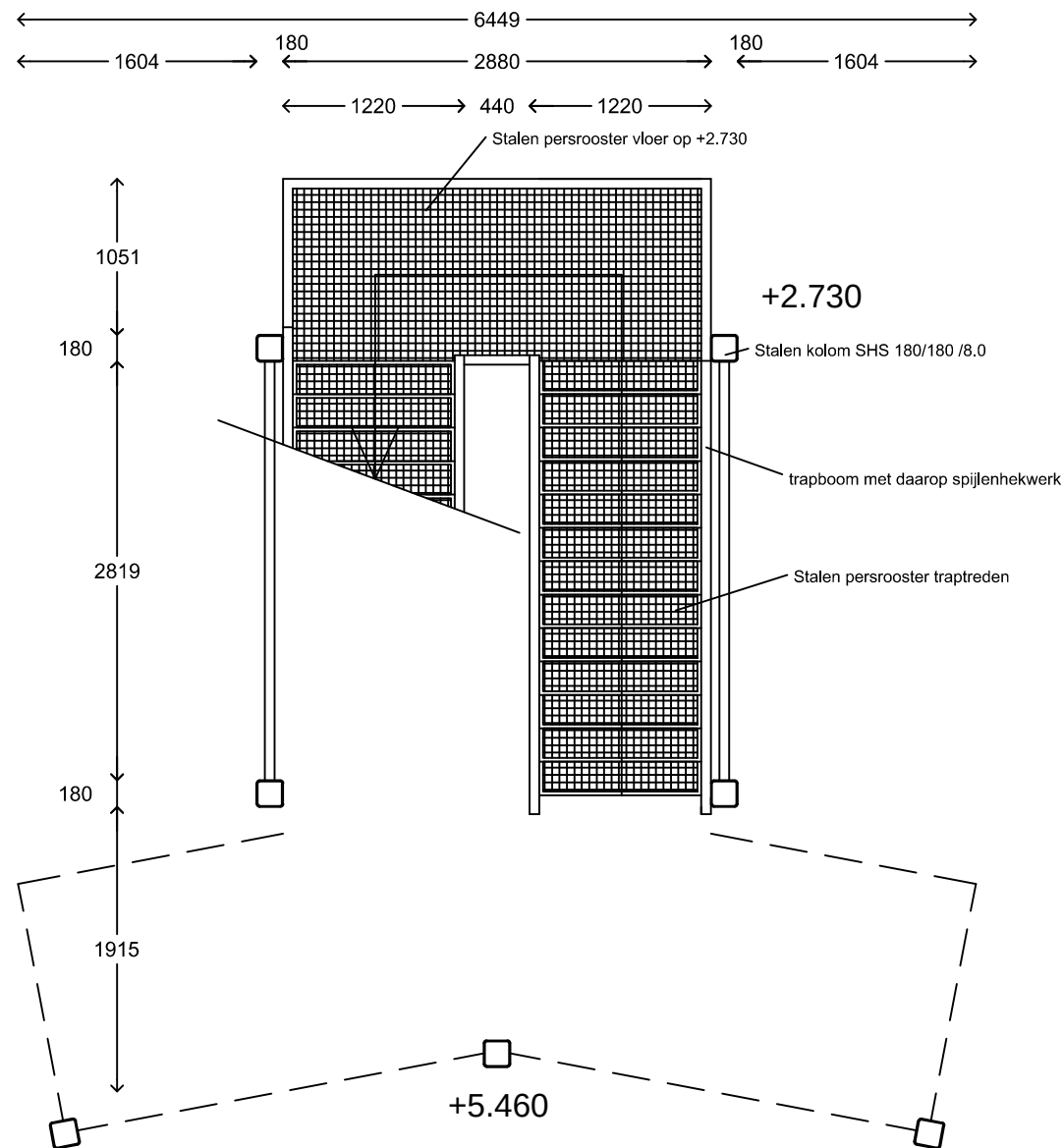
Uitkijktoren De Luttenberg
Stichting 700 jaar Luttenberg
Locatie Het Rot, Luttenberg

Niveau 2

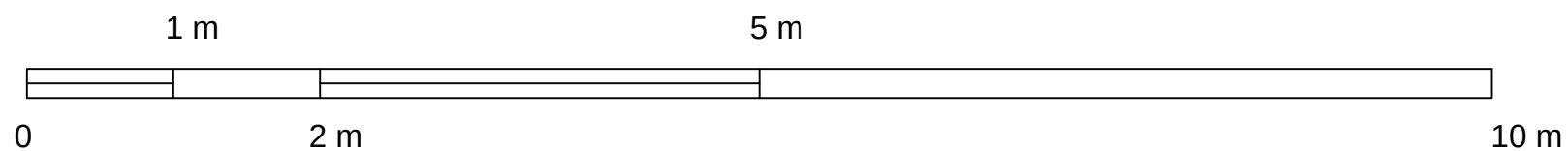
Niveau 3

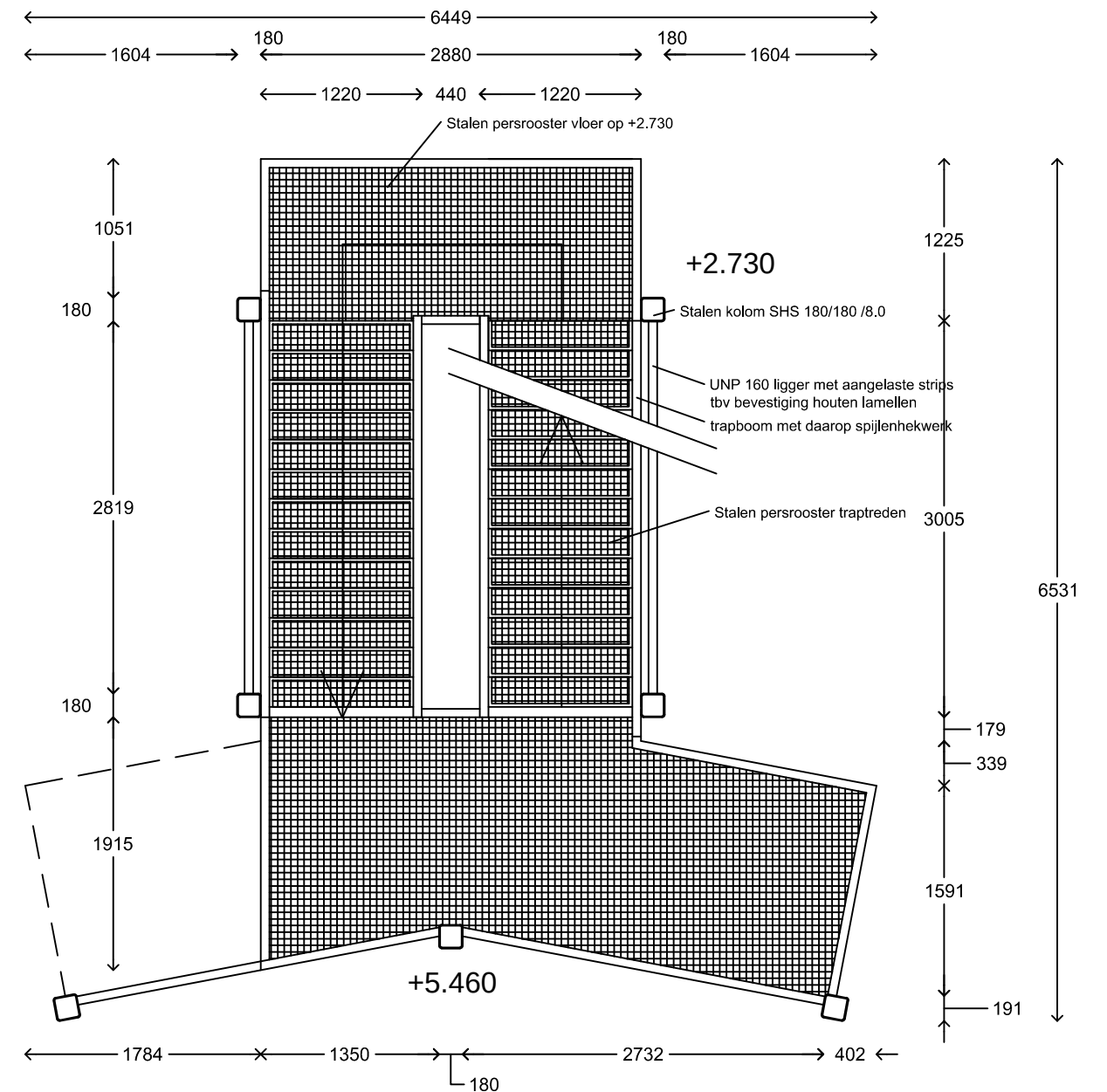
Trapgegevens:

- optrede 195 mm
- aantrede 225 mm
- tussen trapbomen 1090 mm
- stalen persroosters
- anti-slip

Begane grond

Definitief ontwerp - plattegronden
24 OKTOBER 2018
Schaal 1 : 50

Niveau 1

Uitkijktoren De Luttenberg
Stichting 700 jaar Luttenberg
Locatie Het Rot, Luttenberg

Bijlage 2 Quicksan Wet Natuurbescherming bouw uitkijktoren Luttenberg, Arcadis Nederland B.V. (2019)

QUICK SCAN WET NATUURBESCHERMING BOUW UITKIJKTOREN LUTTENBERG KNHM

25 MAART 2019

Contactpersoon

H.B. BOUMAN
Adviseur ecologie

T +31 611562389
M +31 611562389
E Herman.Bouman@arcadis.com

Arcadis Nederland B.V.
Postbus 4205
3006 AE Rotterdam
Nederland

INHOUDSOPGAVE

1	INLEIDING	5
1.1	Leeswijzer	5
2	PLANGEBIED EN INGREEP	6
2.1	Huidige situatie	6
2.2	Voorgenomen ingreep	6
2.3	Afbakening effecten	8
2.3.1	Aanlegfase	8
2.3.2	Gebruiksfase	8
3	WET NATUURBESCHERMING	9
3.1	Gebiedsbescherming	9
3.1.1	Methode	9
3.1.2	Ligging	9
3.1.3	Effecten	9
3.1.4	Conclusie en vervolgstappen gebiedsbescherming N2000	9
3.2	Soortbescherming	10
3.2.1	Methode	10
3.2.2	Aanwezigheid beschermde soorten	10
3.2.3	Effectbeschrijving	15
3.2.4	Toetsing	16
3.2.4.1	Beschermingscategorieën relevante soorten	16
3.2.4.2	Overtreding verbodsbepalingen	16
3.2.5	Mitigerende maatregelen en zorgplicht	17
3.2.6	Conclusie en vervolgstappen	18
4	NATUURNETWERK NEDERLAND	19
4.1	Methode	19
4.2	Ligging	19
4.3	Effecten	19
4.4	Conclusie	19

5 BRONNEN	20
BIJLAGEN	
BIJLAGE A WETTELIJK KADER WET NATUURBESCHERMING	21
COLOFON	25

1 INLEIDING

In opdracht van Stichting 700 jaar Luttenberg heeft Arcadis een quick scan Wet natuurbescherming (Wnb) opgesteld. In de quick scan is de aanleg van een uitkijktoren in het bosgebied de Luttenberg getoetst aan de Wnb. Aan de zuidoostkant van het gebied wordt de nieuwe uitkijktoren gebouwd langs een bestaande wandel- en hardlooprooute. In figuur 1 is een tekening met de ligging van het plangebied weergegeven.

Figuur 1 Ligging nieuwe uitkijktoren en de wandelroute Luttenberg.

Door de voorgenoemde ingreep is mogelijk sprake van negatieve effecten op beschermde soorten of kwalificerende waarden van Natura 2000-gebieden in het kader van de Wet natuurbescherming (hierna Wnb) of effecten op wezenlijke kenmerken en waarden van het Natuurnetwerk Nederland (NNN, voorheen EHS). Zie Bijlage A voor een beschrijving van het wettelijk kader van de soort- en gebiedsbescherming voor Wnb. Stichting 700 jaar Luttenberg heeft Arcadis gevraagd hiervoor een quick scan op te stellen om eventuele negatieve effecten op beschermde soorten en gebieden en benodigde vervolgstappen in het kader van de Wnb in beeld te brengen.

1.1 Leeswijzer

In het volgende hoofdstuk is een beschrijving van het plangebied in de huidige situatie opgenomen, evenals een beschrijving van de voorgenoemde ingreep. Hoofdstuk 3 betreft de Wnb, hierin is een beschrijving van de ligging en effecten op Natura 2000-gebieden opgenomen, evenals een beschrijving van aanwezigheid van beschermde soorten met effectbeschrijving en toetsing. In hoofdstuk 4 is beschreven waar het NNN is gelegen en of sprake is van negatieve effecten.

Bijlage A beschrijft het wettelijk kader van de Wnb.

2 PLANGEBIED EN INGREEP

2.1 Huidige situatie

De beoogde locatie (plangebied) voor de nieuwe uitkijktoren op de Luttenberg ligt in het bosgebied in de gelijknamige gemeente Raalte. In figuur 1 is de ligging van het plangebied weergegeven en in figuur 2 is de topografische ligging weergegeven. Het plangebied ligt aan een bestaande wandel- en hardlooperoute op de rand van een gemengd bos. De afgelopen jaren is de bosrand structuurrijker gemaakt door het kappen van bomen. Het resultaat daarvan is dat er meer ondergroei aanwezig is. Tijdens het veldbezoek in 2017 zijn struikheide, kamperfoelie, gewone eikvaren, gewone salamonszegel en braam aangetroffen.

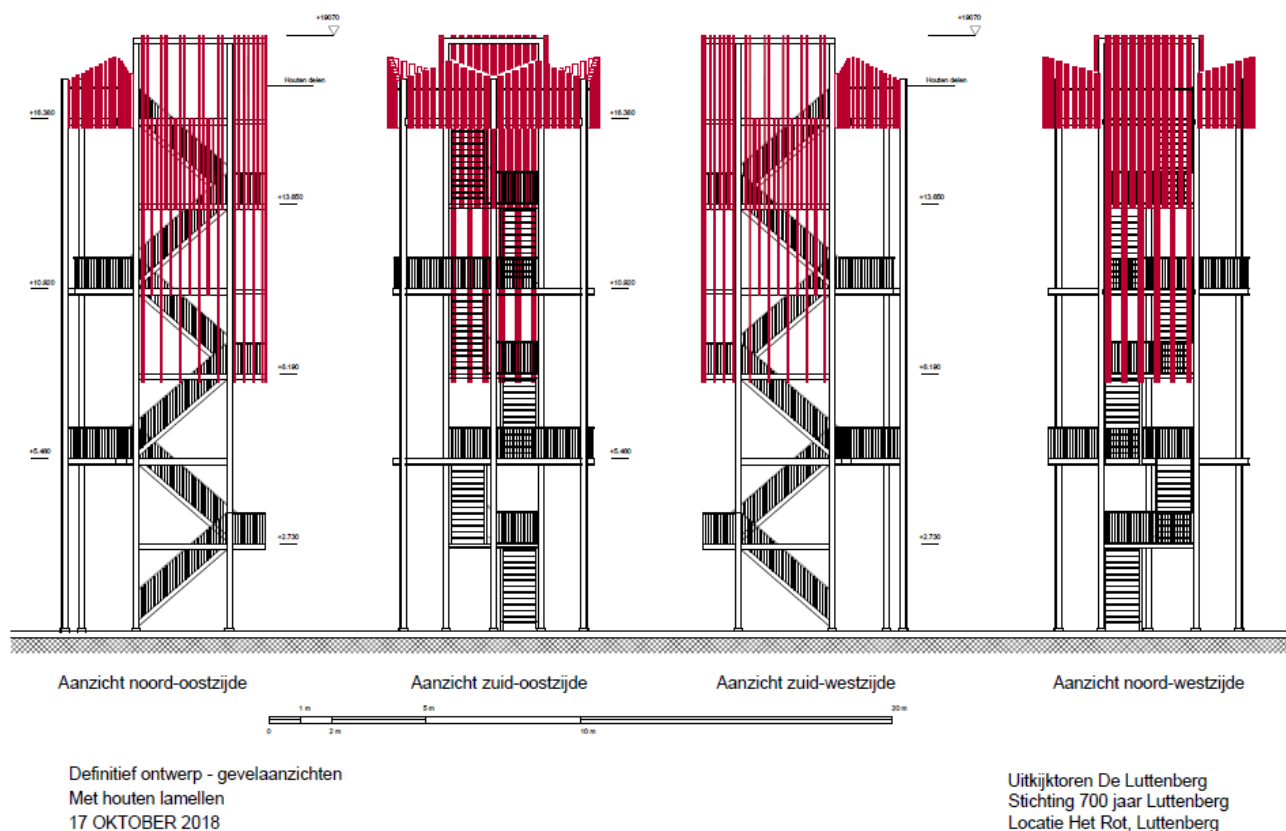

Figuur 2. Topografische ligging van het plangebied.

2.2 Voorgenomen ingreep

Voornemen

Op de plek van de rode cirkel in figuur 2 wordt een uitkijktoren met een totale hoogte van 19 meter gebouwd. Het bovenste platform heeft een hoogte van circa 16 meter. Figuur 3 geeft het definitieve ontwerp weer van de uitkijktoren.

Figuur 3. Definitieve ontwerpschets van de uitkijktoren.

De toren zal worden gerealiseerd langs de aanwezige wandel- en hardlooperoute waaraan reeds tien speeltoestellen zijn geplaatst (figuur 4).

Figuur 4. De wandel- en hardlooperoute in het gebied (zwarte lijn) en de plaatsing van de toestellen weergegeven met cijfers 1-10.

Werkzaamheden

Voor het bouwen van de uitkijktoren wordt licht grondverzet voor de fundatie uitgevoerd. De werkzaamheden worden grotendeels met de hand uitgevoerd en de plaatsing van de toren en toestellen wordt met behulp van een kraan gedaan. Er wordt niet geheid.

In de omgeving van de toren wordt een aantal maatregelen genomen om inloop van het omliggende gebied door recreanten te voorkomen. Het gaat hierbij om ontwikkeling van de bosrand door aanbrengen van stobben/aanplant van struweel. Deze maatregelen zullen worden uitgevoerd in samenspraak en onder begeleiding van een deskundig ecooloog.

Er zal geen verlichting worden geplaatst op of rond de uitkijktoren, bij de speeltoestellen of langs het pad.

Planning

De aanleg van de uitkijktoren zal plaatsvinden medio 2019, na het broedseizoen.

2.3 Afbakening effecten

Het plaatsen van de uitkijktoren heeft mogelijk effect op beschermde soorten of natuurwaarden binnen het gebied. Onderstaand volgt een overzicht welke effecten mogelijk optreden door de bouw van de uitkijktoren. Hierbij wordt onderscheid gemaakt tussen de tijdelijke effecten tijdens de aanleg en permanente effecten gedurende de gewijzigde gebruiksfase.

2.3.1 Aanlegfase

De volgende effecten kunnen mogelijk optreden in de aanlegfase van de uitkijktoren: oppervlakteverlies, doden of verwonden en optische verstoring.

2.3.2 Gebruiksfase

Tijdens de gebruiksfase van de uitkijktoren kunnen effecten optreden aan de hand van optische verstoring en oppervlakteverlies. In de nieuwe, gewijzigde situatie zal het gebruik van de speeltoestellen en de verwachte toenemende aantallen gebruikers van de wandel- en hardlooprouten mogelijk leiden tot een toename van de recreatiedruk binnen het gebied. Verwacht wordt dat bezoekersaantallen van de wandel- en hardlooprouten met 10% zullen stijgen ten opzichte van het geschatte aantal bezoekers van 350 per week. Dit heeft mogelijk een toename van verstoring op de flora en fauna in de omgeving tot gevolg.

3 WET NATUURBESCHERMING

Onder de Wet natuurbescherming valt de bescherming van Natura 2000-gebieden (hoofdstuk 2 Wnb) en beschermde soorten (hoofdstuk 3 Wnb). In dit hoofdstuk wordt eerst ingegaan op de Natura 2000-gebieden in § 3.1 en vervolgens op de soortbescherming in § 3.2. Het wettelijk kader is opgenomen in Bijlage A.

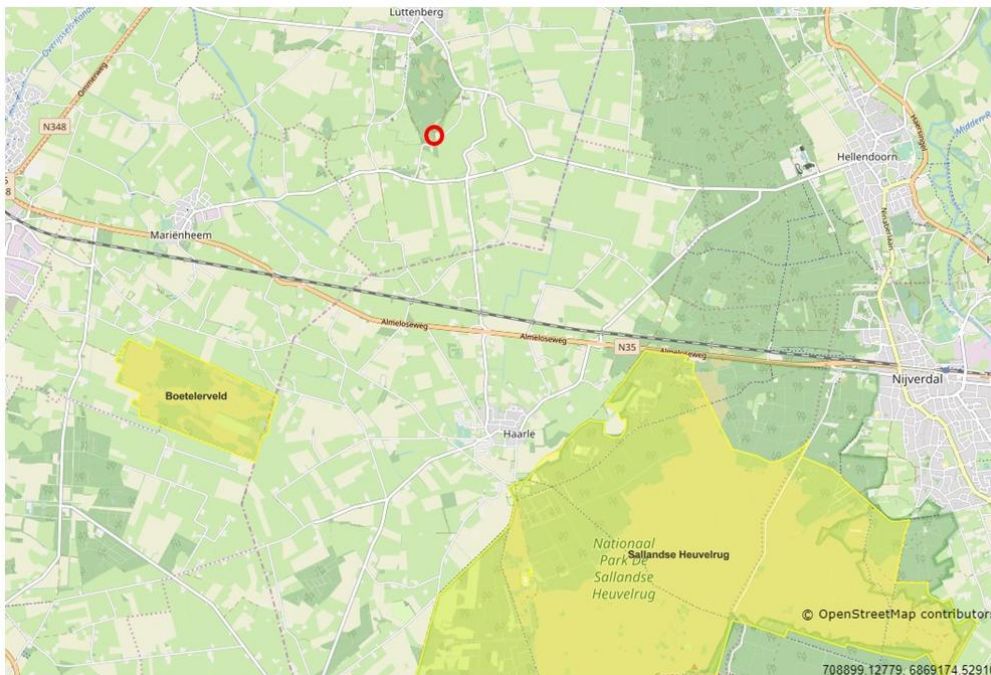
3.1 Gebiedsbescherming

3.1.1 Methode

Op basis van de ligging van het plangebied ten opzichte van Natura 2000-gebieden en daarnaast de aard van de ingreep, is aan de hand van een bureaustudie bepaald of mogelijk sprake is van negatieve effecten als gevolg van het voornemen.

3.1.2 Ligging

Het plangebied ligt niet binnen een Natura 2000-gebied (figuur 5). Het dichtstbijzijnde gebied is Natura 2000-gebied Sallandse Heuvelrug. Dit gebied bevindt zich op zo'n 3.5km afstand ten zuidoosten van het plangebied. Op 4km afstand ten zuidwesten van het plangebied ligt Natura 2000-gebied Boetelerveld.

Figuur 5. Ligging van het plangebied (rode cirkel) ten opzichte van Natura 2000-gebieden Boetelerveld en Sallandse Heuvelrug. Bron: www.synbiosys.alterra.nl.

3.1.3 Effecten

Door de omvang van de ingreep en de afstand tot de dichtstbijzijnde Natura 2000-gebieden zijn effecten op kwalificerende natuurwaarden binnen Natura 2000-gebieden op voorhand uit te sluiten.

3.1.4 Conclusie en vervolgstappen gebiedsbescherming N2000

Aangezien negatieve effecten op kwalificerende natuurwaarden binnen Natura 2000-gebieden op voorhand zijn uit te sluiten zijn geen vervolgstappen en/of vergunning nodig.

3.2 Soortbescherming

3.2.1 Methode

Er is een bureauonderzoek en een veldbezoek uitgevoerd. Voor het bureauonderzoek is gebruik gemaakt van vrij beschikbare informatie, zoals verspreidingsgegevens van de Nationale Databank Flora en Fauna (NDFF) van de afgelopen tien jaar.

Daarnaast is gebruik gemaakt van de volgende bronnen:

- www.verspreidingsatlas.nl
- www.ravon.nl
- www.NDFF.nl
- www.vlinderstichting.nl

Het veldbezoek is uitgevoerd door een externe partij, te weten Landschap Overijssel. Het veldbezoek is uitgevoerd door Michiel Poolman op 24-04-2017. De omstandigheden tijdens het veldbezoek waren 11°C, zwaarbewolkt met af en toe een bui. Er is een veldcheck uitgevoerd om een verkenning te doen van de aanwezige natuurwaarden op de Luttenberg. Op 13 april 2018 heeft een ecooloog van Arcadis de locatie nogmaals onderzocht. Tijdens het veldbezoek was het half bewolkt en circa 17 graden. Tijdens het veldbezoek is globaal geïnventariseerd of en welke soorten (mogelijk) in en om het gebied aanwezig zijn. Hierbij is aandacht besteed aan alle relevante soortgroepen en beoordeeld of mogelijke standplaatsen, verblijfplaatsen, voortplantingsplaatsen of leefgebieden binnen of in de directe omgeving van het ingreepgebied (kunnen) worden aangetast bij ontwikkelingen.

3.2.2 Aanwezigheid beschermde soorten

In Tabel 1 is per soortgroep weergegeven of en zo ja, welke beschermde soorten mogelijk voorkomen binnen het plangebied, op basis van zowel het bureauonderzoek als veldbezoek.

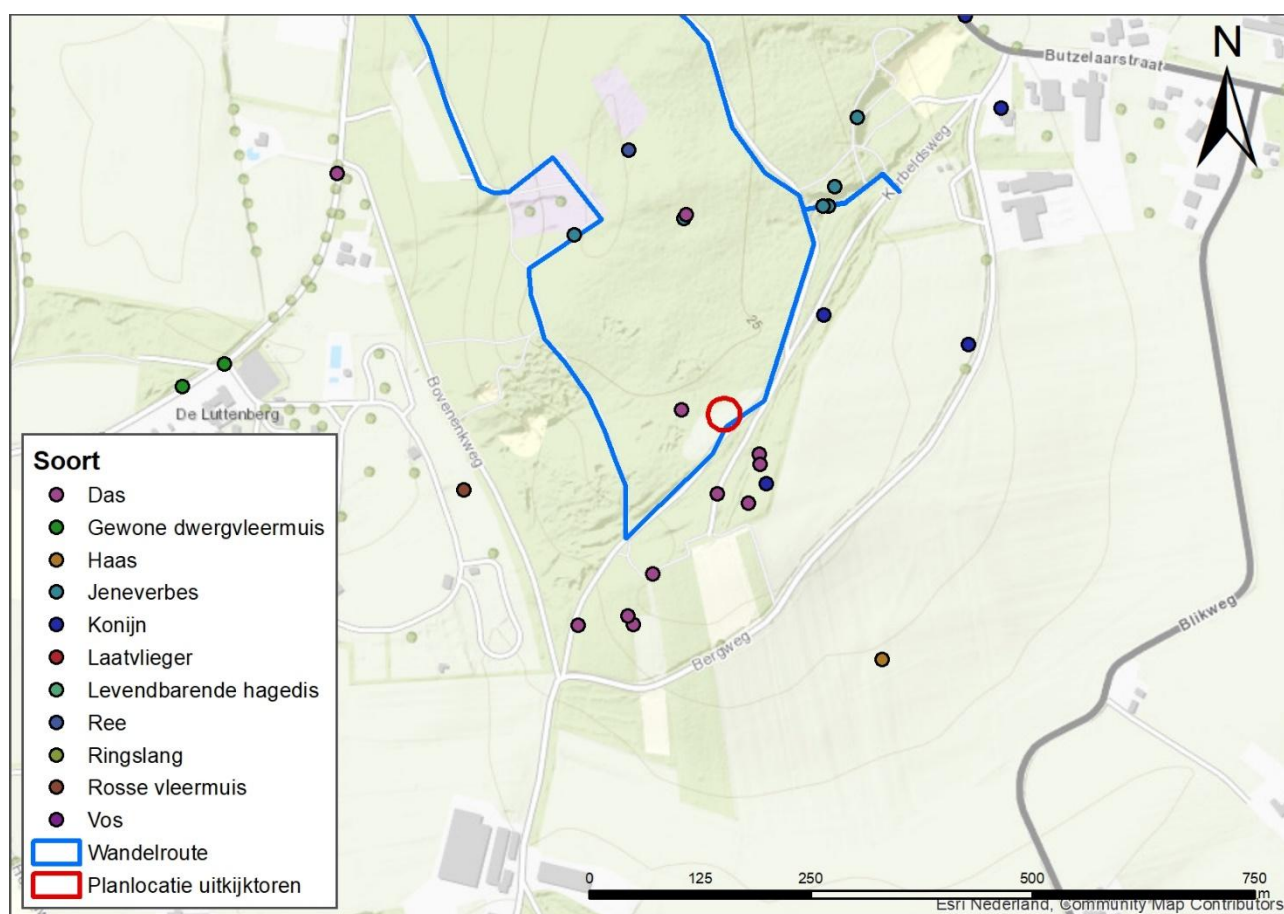
Tabel 1: Voorkomen en functie leefgebied van beschermde soorten binnen het projectgebied per relevante soortgroep.

Soortgroep	Aanwezigheid beschermde soorten / geschiktheid habitat	Conclusie
Flora	<i>Bureauonderzoek</i> In het Plangebied en in de omgeving zijn geen waarnemingen bekend van beschermde soorten volgens de Wnb (NDFF). Deze soorten worden op basis van de huidige verspreiding (verspreidingsatlas) en habitateisen ook niet verwacht binnen het plangebied. <i>Veldbezoek</i> Tijdens het veldbezoek zijn geen strik beschermde soorten aangetroffen. Wel zijn kwetsbare soorten jeneverbes en salomonszegel aangetroffen.	Soorten niet aanwezig
Algemene broedvogels	<i>Bureauonderzoek</i> Binnen het plangebied en in de directe omgeving zijn diverse waarnemingen bekend van algemene broedvogels waaronder broedvogels van bossen zoals boomklever, appelvink, zanglijster etc. Het gaat om vogels zonder vaste rust- of verblijfplaatsen. De bosachtige omgeving aan de noordkant en het open karakter van de omgeving aan de zuidkant bieden geschikt habitat voor een groot scala aan algemene broedvogels. Ook is een waarneming bekend van nachtzwaluw. <i>Veldbezoek</i> Tijdens het veldbezoek zijn de volgende algemene broedvogels aangetroffen: gekraagde roodstaart, grote bonte specht, boomkruiper, boomklever, koolmees, pimpelmees, zwarte mees, vink, appelvink, goudvink, bonte vliegenvanger, zanglijster, merel, grote lijster, houtduif, zwartkop, tiftjaf, fitis, gaai, winterkoning en roodborst.	Soorten aanwezig. Soorten zijn beschermd onder Wnb, vogelrichtlijn.
Broedvogels met jaarrond beschermde nesten	<i>Bureauonderzoek</i> Binnen het plangebied en in de directe omgeving zijn waarnemingen bekend van de volgende vogels met jaarrond beschermde nesten: boomvalk, buizerd, gierzwaluw, havik, sperwer, steenuil en wespandief (NDFF).	Soorten aanwezig. Soorten zijn beschermd onder Wnb, jaarrond beschermde nesten.

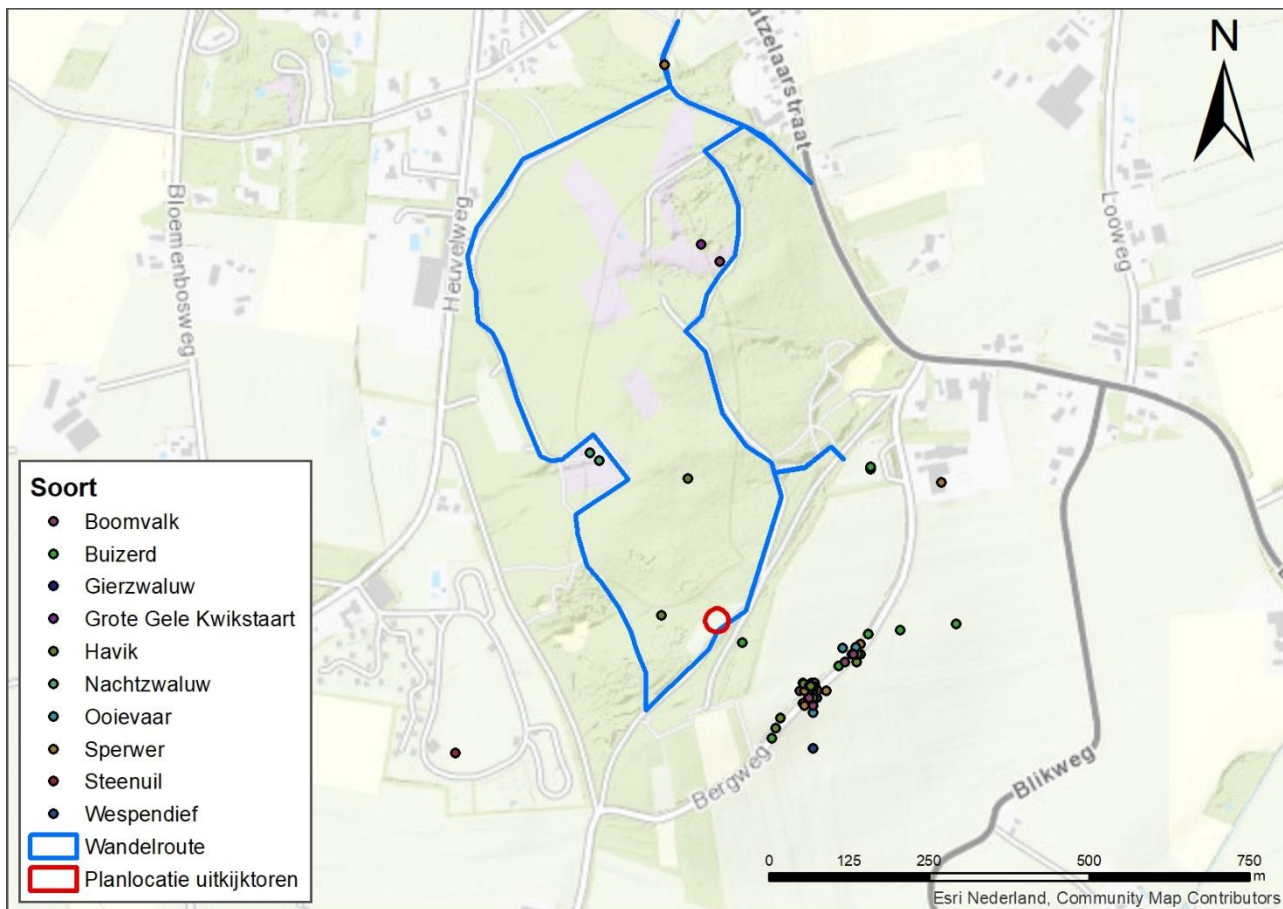
Soortgroep	Aanwezigheid beschermde soorten / geschiktheid habitat	Conclusie
	<i>Veldbezoek</i> Tijdens het veldbezoek zijn havik en buizerd waargenomen. Er zijn geen nesten aangetroffen van vogels met jaarrond beschermde nesten binnen, of in de directe omgeving van, het plangebied. Het plangebied en de omgeving bieden wel geschikt leef- en foerageergebied voor vogels met jaarrond beschermde nesten. Te weten boomvalk, buizerd, gierzwaluw, havik, sperwer en wespandief.	
Grond-gebonden zoogdieren	<i>Bureauonderzoek</i> Binnen het plangebied en in de omgeving zijn waarnemingen bekend van konijn, haas, vos, ree en das (NDFF).	Soorten aanwezig. Soorten beschermd onder Wnb art. 3.10 (andere soorten). Voor ree, vos en konijn geldt een vrijstelling voor ruimtelijke ontwikkeling in de provincie Overijssel.
	<i>Veldbezoek</i> Tijdens het veldbezoek zijn geen grondgebonden zoogdieren aangetroffen. Wel zijn in de omgeving graafsporen van das aangetroffen en zijn konijnenholen aangetroffen. Het plangebied biedt geschikt habitat voor diverse soorten grondgebonden zoogdieren, te weten konijn, haas, ree en das. In de omgeving van het plangebied zijn op de Luttenberg drie dassenburchten bekend. De dichtstbijzijnde burcht bevindt zich op circa 40 meter ten westen van de planlocatie van de uitkijktoren (zie figuur 9). Deze burcht betreft naar verwachting een voortplantingslocatie (NDFF). Dassen gebruiken het plangebied als foerageergebied. Op circa 240 meter ten zuidwesten en circa 200 meter ten noorden van de planlocatie liggen tevens ook burchten, dit betreft naar verwachting geen voortplantingslocatie.	
Vleermuizen	<i>Bureauonderzoek</i> Binnen het plangebied en in de directe omgeving van het plangebied zijn waarnemingen bekend van vleermuizen. In de ruimere omgeving zijn waarnemingen bekend van laatvlieger en Rosse vleermuis (NDFF).	Soorten aanwezig. Soorten beschermd onder Wnb art. 3.5 (strikst beschermde soorten)
	<i>Veldbezoek</i> Tijdens het veldbezoek zijn geen vleermuizen waargenomen. Het plangebied en de omgeving bieden geschikt leefgebied voor diverse vleermuissoorten. Bomen binnen het gebied en in de omgeving bieden mogelijk lijnvormige structuren ter navigatie. Mogelijk bieden gaten in bomen verblijfplaatsen voor boom bewonende vleermuissoorten. Het is mogelijk dat een aantal bomen langs de volledige route gaten bevatten waar eventueel vleermuizen in zouden kunnen verblijven.	
Reptielen	<i>Bureauonderzoek</i> Op de Luttenberg, in het noordelijke deel van het plangebied zijn waarnemingen bekend van levendbarende hagedis (NDFF). Ten noordoosten van het plangebied zijn twee waarnemingen van ringslang bekend (verkeersslachtoffers). In de ruimere omgeving zijn zandhagedissen aanwezig. Deze worden door ontbreken van geschikt leefgebied in het plangebied uitgesloten.	Soorten niet uit te sluiten. Soorten beschermd onder Wnb art. 3.5 (andere soorten).
	<i>Veldbezoek</i> Tijdens het veldbezoek zijn geen beschermde reptielen aangetroffen. Wel biedt de bosrand van het gebied mogelijk geschikt habitat voor deze soorten. Er is op diverse plekken in het gebied in de buurt van de aanwezige paden mogelijk potentieel leefgebied aanwezig voor levendbarende hagedis. Het gebied langs de wandelroute wordt geen geschikt leefgebied geacht voor ringslang aangezien geschikte waterlichamen in de omgeving ontbreken.	
Amfibieën	<i>Bureauonderzoek</i> Er zijn binnen het plangebied en in de omgeving geen waarnemingen bekend van beschermde amfibieën (NDFF).	Soorten niet aanwezig.
	<i>Veldbezoek</i> Er zijn tijdens het veldbezoek geen beschermde amfibieën waargenomen. Deze worden op basis van habitateisen en verspreidingsgegevens ook niet verwacht (Ravon/verspreidingsatlas).	

Soortgroep	Aanwezigheid beschermde soorten / geschiktheid habitat	Conclusie
Vissen	<i>Bureauonderzoek</i> Er is geen water aanwezig binnen het plangebied of in de directe omgeving dat als geschikt habitat fungeert voor vissen.	Soorten niet aanwezig
	<i>Veldbezoek</i> N.v.t.	
Overige soorten	<i>Bureauonderzoek</i> Binnen het plangebied en in de directe omgeving zijn geen waarnemingen bekend van beschermde overige soorten als vlinders, libellen en waterjuffers of kevers (en overige insecten).	Soorten niet aanwezig
	<i>Veldbezoek</i> Tijdens het veldbezoek zijn geen overige soorten als vlinders, libellen en waterjuffers of kevers (en overige insecten) aangetroffen. Op basis van de verspreiding en landschapkenmerken bestaat de mogelijkheid dat sleedoornpage voorkomt. Aangezien de waardplant van deze soort (sleedoorn) ontbreekt binnen of in de omgeving van het plangebied is de aanwezigheid van deze soort op voorhand uit te sluiten. Overige vlinders, libellen, waterjuffers en kevers worden op basis van habitateisen en verspreiding niet verwacht (vlinderstichting/verspreidingsatlas)	

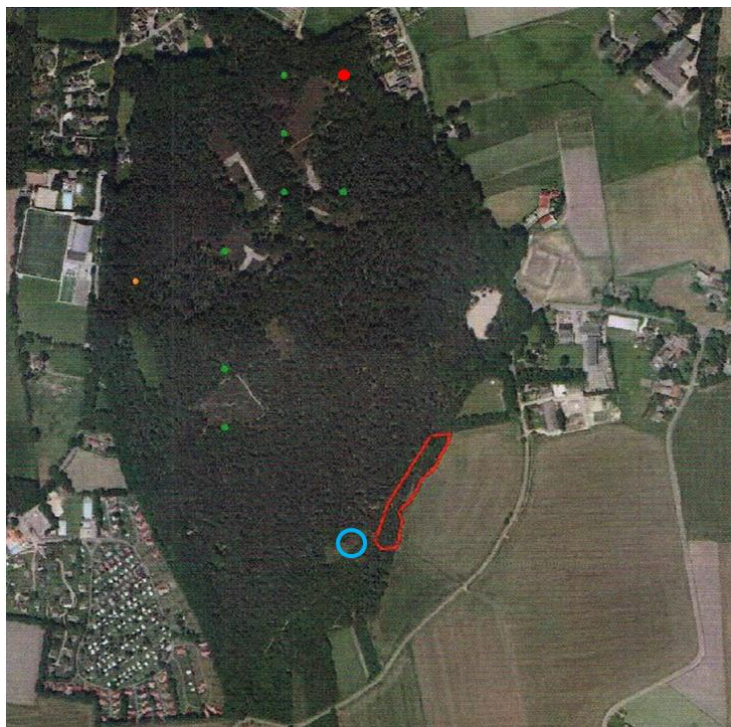
Figuur 6 geeft de waarnemingen weer van beschermde grondgebonden zoogdieren, reptielen en vleermuizen. Figuur 7 geeft waarnemingen weer van vogels met jaarrond beschermde nesten. Het gaat bij Figuur 6 & 7 om waarnemingen, niet om burchten of bouwen. Waarnemingen van levendbarende hagedis zijn weergegeven in figuur 8. De locaties waar zich dassenburchten bevinden en waar sporen van dassen zijn aangetroffen zijn weergegevens in figuur 8.

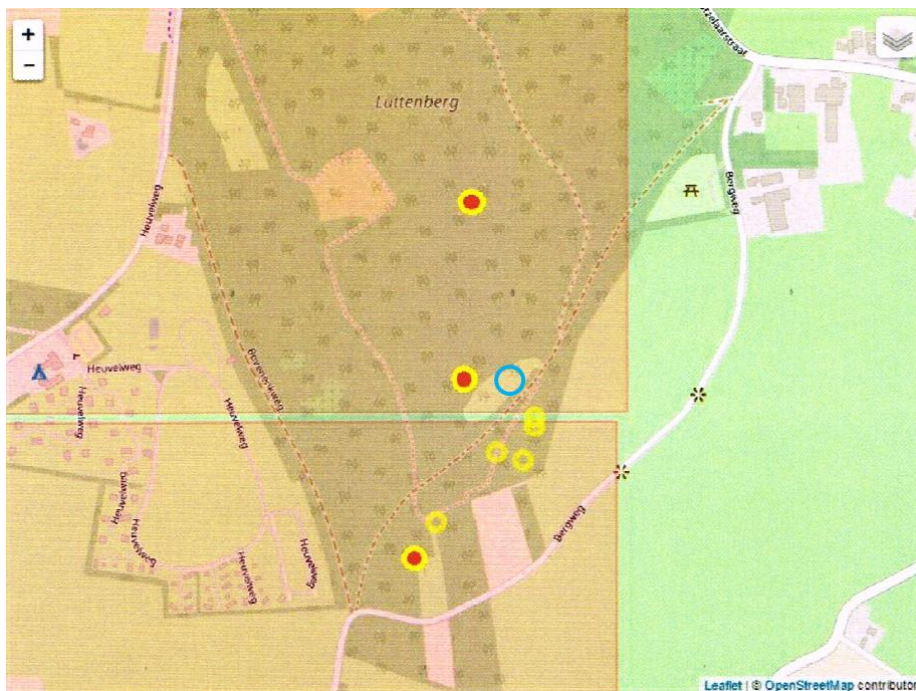
Figuur 6. Waarnemingen van beschermde grondgebonden zoogdieren, reptielen en vleermuizen (NDFF).
Het gaat hier om waarnemingen, niet om bouwen of burchten.

Figuur 7. Waarnemingen van vogels met jaarrond beschermde nesten (NDFF). Het gaat hier om waarnemingen van individuen, niet om nesten.

Figuur 8. Waarnemingen van levendbarende hagedis voor 2005 (groene & oranje stippen) en in 2014 (rode stip). Rood omlijnde bosrand geeft potentieel geschikt leefgebied weer voor levendbarende hagedis. Blauwe cirkel geeft de locatie weer van de toren. (Bron: Poolman, 2017).

Figuur 9. Dassenburchten (rode stippen) en dassen sporen (open cirkels) in de omgeving van de planlocatie voor de uitkijktoren (blauwe cirkel). (Bron: Poolman, 2017).

3.2.3 Effectbeschrijving

In de onderstaande tabel is per soortgroep voor de (mogelijk) aanwezige soorten, op basis van de conclusie in de vorige paragraaf, een beschrijving gegeven van mogelijke effecten als gevolg van het voornemen zoals beschreven in hoofdstuk 2. Vervolgens is voor elke mogelijk aanwezige soort aangegeven of verdere toetsing van effecten noodzakelijk is.

Tabel 2: Effecten per soortgroep als gevolg van werkzaamheden.

Soortgroep	Mogelijke effecten	Toetsing vereist?
Algemene broedvogels	Wanneer de aanleg van de uitkijktoren plaatsvindt binnen het broedseizoen kan verstoring plaatsvinden van broedende vogels en mogelijk het doden of verwonden van jonge vogels. Er is dan sprake van een overtreding van verbodsbepalingen van de Wnb. Uitkijktorens die een 360 graden uitzicht hebben over het omliggende landschap hebben een verhoogd verstoringseffect op broedvogels. Deze verstoring treedt op wanneer een menselijk silhouet zichtbaar is. In het ontwerp van de toren is hier rekening mee gehouden door de gevels zo te ontwerpen dat het menselijk silhouet niet afsteekt tegen de omgeving (hoge lamellen op de bovenste laag). Wanneer aanleg van uitkijktoren buiten het broedseizoen plaatsvindt is geen sprake van overtreding van een verbodsbepaling van de Wet Natuurbescherming.	Ja
Broedvogels met jaarrond beschermde nesten	Effecten op vogels met jaarrond beschermde nesten treden op in de vorm van verlies van potentieel foerageergebied. Het verlies aan potentieel foerageergebied is minimaal en in de directe omgeving is voldoende alternatief foerageergebied aanwezig. Er zijn binnen, en in de directe omgeving van, het plangebied geen nesten aangetroffen van vogels met jaarrond beschermde nesten. Significante negatieve effecten op vogels met jaarrond beschermde nesten zijn op voorhand uit te sluiten. Er is geen sprake van overtreding van een verbodsbepaling van de Wet Natuurbescherming	Nee
Grondgebonden zoogdieren	Bij de aanleg en gebruiksfase van de toren kunnen mogelijk negatieve effecten optreden door verstoring voor (al dan niet vrijgestelde) aanwezige grondgebonden zoogdieren. De bouw van de toren kan in theorie leiden tot verstoring van de functionele leefomgeving van de dassenburcht op 40 meter ten westen van de planlocatie. Volgens het 'kennisdocument Das' (kennisdocument Das, 2017) is verstoring van de burcht aan de orde indien de afstand minder dan 20 meter bedraagt. De afstand bedraagt ruim meer dan 20 meter. Indien voor de zekerheid ook de bouw plaatsvindt buiten de gevoelige periode van de das (voor activiteiten die de functionele leefomgeving zouden kunnen aantasten geldt de periode juli tot en met januari als de minst ongunstige periode) kunnen effecten van de bouw volledig worden uitgesloten. In theorie kan ook het gebruik van de functionele leefomgeving van de das tot een negatief effect leiden. Aangezien de activiteiten van dassen tijdens de schemer/nacht periode plaatsvindt en de toren en speeltoestellen overdag gebruikt worden is dit effect nihil. Wel bestaat de kans dat de toren onbedoeld 's nachts toch gebruikt wordt. Wanneer dit het geval is treedt mogelijk verstoring op van de burcht ten westen van het plangebied door geluid en geur van aanwezige recreanten in de toren gedurende de foerageerperiode. Eventueel (extra)betreding van de omgeving van de burcht is niet aan de orde aangezien er in de omgeving van de toren een aantal maatregelen worden genomen om inloop te voorkomen. Het gaat hierbij om ontwikkeling van de bosrand door aanbrengen van stobben/aanplant van struweel. Door het mogelijk (ongewenste) gebruik van de toren gedurende de nacht en ochtend- en avondschemerperiode kan het zijn dat de voortplantingslocatie minder aantrekkelijk wordt, in de loop der tijd minder gebruikt zal worden of zelfs verlaten zal worden. Hiermee wordt de functionaliteit van de burcht mogelijk verniet ook al treedt fysieke aantasting niet op. Hierdoor treedt mogelijk overtreding op van verbodsbepaling 3.10b (opzettelijk beschadigen of vernielen van vaste voortplantingsplaatsen of rustplaatsen van dieren). Overige verbodsbepalingen zijn niet aan de orde (3.10a: opzettelijk te doden of te vangen, 3.10c: opzettelijk te plukken en te verzamelen, af te snijden, te onwortelen of te vernielen).	Ja
Vleermuizen	Nabij de planlocatie voor de uitkijktoren zijn geen vaste verblijfplaatsen, essentieel leefgebied of vliegroutes aanwezig. De mogelijkheid bestaat dat	Nee

	zich in enkele bomen langs de route geschikte holtes voor vleermuizen bevinden. Er worden echter geen bomen gekapt en aangezien er geen nieuw pad wordt aangelegd zal de toenemende recreatieve druk geen significant effect hebben of potentieel aanwezige vleermuizen. Effecten op vleermuizen zijn zodoende uit te sluiten.	
Reptielen	De omgeving van het plangebied biedt mogelijk geschikt habitat voor levendbarende hagedis (open bosrand). Ruimtebeslag van de aanleg van de uitkijktoren is beperkt tot circa 36m ² . Werkzaamheden die slechts een ruimtebeslag hebben maximaal enkele tientallen vierkante meters zullen in het algemeen weinig voortplantingsplaatsen of winterverblijfplaatsen aantasten of vernietigen. Getroffen exemplaren zullen over het algemeen op een gemakkelijke manier een andere plek in hetzelfde gebied kunnen vinden. De effecten op de populatie zijn zodoende marginaal (kennisdocument levendbarende hagedis, 2017). Marginale effecten treden mogelijk op in de vorm van verstoring van rust- en voortplantingsplaatsen tijdens zowel de aanleg als de gebruiksfase.	Ja

3.2.4 Toetsing

3.2.4.1 Beschermingscategorieën relevante soorten

In onderstaande tabel is per soort/soortgroep opgenomen tot welke beschermingscategorie deze behoort:

Tabel 3: Beschermingscategorie van de relevante soorten.

Beschermingscategorie	Soort/ soortgroep
Vogelrichtlijnsoorten	Algemene broedvogels
Habitatrichtlijnsoorten	-
Andere soorten zonder vrijstelling	Levendbarende hagedis & das
Andere soorten met vrijstelling	Haas, konijn, ree

Er geldt binnen de Provincie Overijssel een vrijstelling voor de binnen het plangebied algemeen voorkomende soorten konijn, haas, vos en ree, zie Bijlage A. Deze zijn hieronder daarom niet meegenomen. Voor deze soorten geldt de zorgplicht, zie verder in paragraaf 3.2.5.

3.2.4.2 Overtreding verbodsbepalingen

In de onderstaande tabellen is per soortgroep op basis van de effectbeschrijving in de vorige paragraaf aangegeven welke verbodsbepalingen van de Wnb kunnen worden overtreden als gevolg van de werkzaamheden. Daarbij is geen rekening gehouden met eventueel mogelijke mitigerende maatregelen. Op basis van de uitkomst van deze toetsing is bepaald of en zo ja, welke mitigerende maatregelen nodig zijn. Deze zijn beschreven in de volgende paragraaf.

Tabel 4: Mogelijke overtreding van de verbodsbepalingen van artikel 3.1 ten aanzien van soorten van de Vogelrichtlijn.

Soort	Lid 1	Lid 2	Lid 3	Lid 4	Als gevolg van
Algemene broedvogels	X	X	X	X	Wanneer aanleg van de uitkijktoren plaatsvindt in het broedseizoen bestaat de kans dat verbodsbepalingen worden overtreden.
Verbodsbepalingen: Lid 1: te doden of te vangen; Lid 2: opzettelijk nesten, rustplaatsen en eieren te vernielen of te beschadigen, of nesten van vogels weg te nemen; Lid 3: eieren te rapen en deze onder zich te hebben; Lid 4: opzettelijk te verstoren; verstoring toegestaan indien niet van wezenlijke invloed op de staat van instandhouding.					

Tabel 5: Mogelijke overtreding van de verbodsbepalingen van artikel 3.10 lid 1 ten aanzien van andere soorten.

Soort	a	b	c	Als gevolg van
Levendbarende hagedis		X		De uitkijktoren wordt mogelijk geplaatst in de buurt van geschikt leefgebied voor levendbarende hagedis. Wanneer betreding van deze geschikte gebieden plaatsvindt, treedt mogelijk beschadiging of vernieling op van vaste rust of voortplantingsplaatsen van levendbarende hagedis.
Das		X		Door mogelijk ongewilde betreding van de toren gedurende de nacht, ochtend- en avondschemerperiode wordt de bucht ten westen van de locatie mogelijk ongeschikt als gevolg van verstoring door geluid en menselijke geur.
Verbodsbepalingen: a: opzettelijk te doden of te vangen; b: vaste voortplantingsplaatsen of rustplaatsen opzettelijk te beschadigen of te vernielen c: opzettelijk te plukken en te verzamelen, af te snijden, te ontwortelen of te vernielen				

3.2.5 Mitigerende maatregelen en zorgplicht

In het huidige projectplan zijn reeds een aantal elementen opgenomen waardoor overtredingen van verbodsbepalingen van de Wnb worden voorkomen. Hieronder volgt kort per soortgroep welke maatregelen al worden getroffen om effecten te mitigeren en welke aanvullende mitigerende maatregelen nog nodig zijn.

In deze paragraaf zijn de mitigerende maatregelen beschreven die noodzakelijk zijn om overtreding van de verbodsbepalingen te voorkomen. Het toepassen van deze maatregelen tijdens de uitvoering van de werkzaamheden is niet vrijblijvend. Verder zijn ook nadere maatregelen noodzakelijk om tegemoet te komen aan de zorgplicht.

Algemene broedvogels

Uitkijktorens hebben een verstorend effect op bosvogelsoorten in het aangrenzend bos. Vooral uitkijktorens die een 360 graden uitzicht hebben over het omliggende landschap hebben een verhoogd verstorend effect op broedvogels. Het silhouet van mensen die in de toren aanwezig zijn, zijn dan tegen de lichte achtergrond vanaf alle kanten zichtbaar en dus als mensen herkenbaar voor aanwezige vogels. Als mitigerende maatregel is in het bovenste deel, dat boven de boomkruinen uitsteekt, extra aandacht besteed aan de uitstraling van de toren. In dit gedeelte mogen geen menselijke silhouetten herkenbaar zijn doordat het een versturende werking heeft op de vogels. De locatie van de toren is al een druk punt vanwege de bewegingsroutes en de nabije dagcamping, daardoor zal het effect minder groot zijn.

Wanneer de aanleg van de uitkijktoren plaatsvindt binnen het broedseizoen worden mogelijk verbodsbepalingen overtreden van artikel 3.1 van de Wnb (vogelrichtlijn).

Om dit te voorkomen, dient de aanleg van de uitkijktoren plaats te vinden buiten het broedseizoen. Het broedseizoen loopt indicatief van half maart tot half juli, maar kan afhankelijk van het weer en andere factoren verschuiven. Indien het niet mogelijk is om buiten het broedseizoen te werken, dienen geschikte broedlocaties voorafgaand aan het broedseizoen ongeschikt te worden gemaakt en gehouden. Dit is ook aan te raden wanneer werkzaamheden volgens planning krap voor het broedseizoen worden gepland (vanaf 1 maart). Wanneer werkzaamheden starten binnen het broedseizoen (of dicht er op), moet door een deskundig ecooloog onderzocht worden of broedende vogels aanwezig zijn. Bij aanwezigheid dienen de werkzaamheden uitgesteld te worden totdat de jonge vogels zijn uitgevlogen en er geen nesten met broedende vogels en/of jongen aanwezig zijn.

Door de bouw van de uitkijktoren plaats te laten vinden buiten het broedseizoen worden overtredingen van de Wnb voorkomen.

Das

De afstand van de uitkijktoren tot de dassenburchten is afdoende om directe negatieve effecten op de dassenburchten te voorkomen (>20 m: kennisdocument Das, 2017). De toename van recreatiedruk kan eventueel leiden tot (extra)betreding van de omgeving van de burchten. In het huidige projectplan wordt dit voorkomen doordat er in de omgeving van de uitkijktoren een aantal maatregelen worden getroffen om inloep te voorkomen.

Het gaat hierbij om ontwikkeling van de bosrand door aanbrengen van stobben/aanplant van struweel. Deze maatregelen worden getroffen onder begeleiding van een deskundig ecooloog. Fysieke aantasting van de burcht is zodoende niet van toepassing.

Levendbarende hagedis

De uitkijktoren wordt geplaatst in de buurt van geschikt leefgebied voor levendbarende hagedis. De toename van recreatiedruk rondom de uitkijktoren kan eventueel leiden tot (extra)betreding van potentieel leefgebied van de levendbarende hagedis. Om dit te voorkomen dient een afrastering te worden geplaatst om de toren heen. Dit voorkomt betreding van het geschikt leefgebied buiten de paden en zodoende wordt het overtreden van de Wnb als gevolg van (opzettelijk) beschadigen of vernielen van rust- en/of voortplantingsplaatsen voorkomen.

Mitigerende maatregelen

Hieronder worden per soortgroep puntsgewijs de mitigerende maatregelen genoemd die getroffen dienen te worden om overtredingen van verbodsbepalingen van de Wnb te voorkomen.

Algemene broedvogels.

- Plaatsen van hoge lamellen aan de bovenste laag van de uitkijktoren om menselijke silhouetten niet zichtbaar te maken.
- De aanleg van de uitkijktoren dient plaats te vinden buiten het broedseizoen.
- Wanneer werken buiten het broedseizoen niet mogelijk is dienen geschikte nestlocaties vooraf aan het broedseizoen ongeschikt gemaakt te worden en gehouden.
- Wanneer werkzaamheden starten binnen het broedseizoen dient door een gekwalificeerd ecooloog te worden gecontroleerd of nesten van vogels aanwezig zijn. Bij aanwezigheid dienen de werkzaamheden uitgesteld te worden totdat de jonge vogels zijn uitgevlogen en er geen nesten met broedende vogels en/of jongen aanwezig zijn.

Levendbarende hagedis

- Er dient rondom de uitkijktoren een afrastering te worden geplaatst om het betreden van het geschikte leefgebied te voorkomen.

Das

- Er dient rondom de uitkijktoren een afrastering te worden geplaatst om het betreden van de omgeving van de burcht te voorkomen. Het gaat hierbij om ontwikkeling van de bosrand door aanbrengen van stobben/aanplant van struweel.
- Aanleg en ingebruikname van de toren dienen plaats te vinden buiten de kwetsbare periode van de das.

Zorgplicht

De Wnb kent een algemene zorgplicht. Dit betekent dat zorgvuldig met aanwezige planten en dieren moet worden omgegaan ongeacht de staat van bescherming.

Daarom moeten de volgende maatregelen genomen worden:

- Maai voorafgaand aan de werkzaamheden de vegetatie in het werkgebied kort. Hierdoor wordt het voor grondgebonden zoogdieren minder aantrekkelijk om te verblijven in deze zone tijdens aanleg.
- Voer de werkzaamheden rustig uit en in één richting uit. Op deze manier zijn dieren in de gelegenheid om te vluchten naar andere leefgebieden.
- Rondom de planlocatie zijn gewone salomonszegel en jeneverbes aanwezig. Deze plantensoorten zijn niet beschermd maar wel kwetsbaar. Bescherming van deze soorten (bij inrichting en beheer) is gewenst.

3.2.6 Conclusie en vervolgstappen

In de omgeving van het plangebied komen beschermde soorten voor. Er is echter, mits de werkwijze die is beschreven in hoofdstuk 2 wordt gevolgd en de hierboven beschreven mitigerende maatregelen worden getroffen, geen sprake van een overtreding van de verbodsbepalingen van de Wet Natuurbescherming.

Er is geen ontheffing Wnb nodig voor het plaatsen van de uitkijktoren langs de wandel- en hardlooproute bij de Luttenberg.

4 NATUURNETWERK NEDERLAND

4.1 Methode

Op basis van de ligging van het plangebied ten opzichte van NNN-gebieden en daarnaast de aard van de ingreep, is door bureaustudie bepaald of mogelijk sprake is van significant negatieve effecten als gevolg van het voornemen.

4.2 Ligging

Het plangebied bevindt zich niet binnen een NNN-gebied. Het dichtstbijzijnde NNN-gebied bevindt zich op 2.5 km ten oosten van het plangebied.

Provincie Overijssel hanteert geen externe werking van NNN-gebieden.

4.3 Effecten

Aangezien het plangebied zich niet binnen een NNN-gebied bevindt zijn effecten op wezenlijke kenmerken en waarden van NNN-gebieden op voorhand uit te sluiten.

4.4 Conclusie

Aangezien effecten op wezenlijke kenmerken en waarden van NNN-gebieden op voorhand zijn uit te sluiten zijn geen vervolgstappen noodzakelijk.

5 BRONNEN

Kennisdocument Das, versie 1.0, BIJ12 juli 2017.

Kennisdocument Levendbarende hagedis, versie 1.0, BIJ12 juli 2017.

www.verspreidingsatlas.nl

www.ravon.nl

www.NDFF.nl

www.vlinderstichting.nl

M. Poolman., 2017, Veldcheck Beleving Luttenberg. *Intern document LO.*

BIJLAGE A WETTELIJK KADER WET NATUURBESCHERMING

Gebiedsbescherming

Algemeen

Natura 2000 is een Europees netwerk van beschermde natuurgebieden. Onder Natura 2000-gebieden vallen de gebieden die op grond van de Vogelrichtlijn en Habitatrichtlijn zijn aangewezen/ aangemeld. De Europese Unie heeft deze twee richtlijnen vastgesteld die moeten zorg dragen voor de bescherming van de belangrijkste Europese natuurwaarden: de Vogelrichtlijn uit 1979 en de Habitatrichtlijn uit 1992. Hoewel het om twee afzonderlijke richtlijnen gaat, worden ze vanwege hun overeenkomsten vaak in één adem genoemd. Men spreekt dan over de 'Vogel- en Habitatrichtlijn'. De Europese Unie heeft alle Vogel- en Habitatrichtlijngebieden ondergebracht in een samenhangend netwerk 'Natura 2000'.

Bij de bescherming van Natura 2000-gebieden staan de habitattypen, habitatrichtlijnsoorten en kwalificerende vogelsoorten waarvoor instandhoudingsdoelstellingen gelden centraal.

De wet biedt verschillende instrumenten om deze instandhoudingsdoelstellingen te realiseren:

- Het treffen van instandhoudingsmaatregelen.
- Het treffen van passende maatregelen om te voorkomen dat de kwaliteit van habitats verslechterd of soorten verstoord worden.
- Beoordelingsplicht voor plannen, projecten en andere handelingen die kunnen leiden tot (significante) verslechtering of significante verstoring van Natura 2000-gebieden. Voor projecten en andere handelingen geldt daartoe een vergunningplicht.

Het is verboden zonder vergunning een project uit te voeren dat -gelet op de instandhoudingsdoelstellingen van een Natura 2000-gebied- de kwaliteit van de natuurlijke habitats of habitats van soorten in dat gebied kan verslechteren of een significant verstoring effect kan hebben op de soorten waarvoor dat gebied is aangewezen (art 2.7 lid 2). Wanneer het een project betreft dat niet direct verband houdt met, of nodig is voor het beheer van een gebied, en dat afzonderlijk of in cumulatie significante gevolgen kan hebben voor een Natura 2000-gebied, wordt de vergunning niet verleend nadat uit een passende beoordeling is gebleken dat de natuurlijke kenmerken van het gebied niet worden aangetast (art 2.7 lid 3 onder a en art 2.8 lid 1). Een uitzondering is een project dat een herhaling of voortzetting is van een ander project, of deel uitmaakt van een ander plan, waarvoor al een passende beoordeling is gemaakt en een nieuwe passende beoordeling geen nieuwe gegevens op inzichten op kan leveren (art 2.8 lid 2).

De vergunning voor een project wordt alleen verleend wanneer zeker is dat de natuurlijke kenmerken van het gebied niet zullen worden aangetast en de instandhoudingsdoelstellingen niet in gevaar worden gebracht, dit geldt ook voor externe werking¹. Hiervan mag alleen worden afgeweken wanneer alternatieve oplossingen voor het project ontbreken en wanneer sprake is van dwingende redenen van groot openbaar belang. Bovendien moet voorafgaande aan het toestaan van een afwijking zeker zijn dat alle schade gecompenseerd wordt (de ADC-toets) (art 2.8 lid 4).

Habitatrichtlijn

De Habitatrichtlijn heeft tot doel bij te dragen aan het waarborgen van de biologische diversiteit door het in stand houden van de natuurlijke habitats en de wilde flora en fauna (uitgezonderd vogels) op het Europese grondgebied van de lidstaten waarop de richtlijn van toepassing is. De richtlijn onderscheidt daarbij te beschermen gebieden en te beschermen soorten.

Vogelrichtlijn

De Vogelrichtlijn bestaat uit een lijst van zeldzame of bedreigde vogelsoorten. De leefgebieden en belangrijke overwinteringsgebieden voor deze soorten worden aangewezen als speciale beschermingszones (Vogelrichtlijngebieden).

¹ De nadelige invloed van activiteiten buiten een Natura 2000-gebied op natuurwaarden binnen het Natura 2000-gebied.

Soortbescherming

Algemeen

De Wet natuurbescherming (Wnb) is op 1 januari 2017 in werking getreden. De wet is in de plaats gekomen van de Natuurbeschermingswet 1998, de Flora- en faunawet en de Boswet. De wet is ingedeeld in hoofdstukken en kent een algemeen deel (hoofdstuk 1), delen over Natura 2000-gebieden (hoofdstuk 2), soorten (hoofdstuk 3), houtopstanden, hout en houtproducten (hoofdstuk 4), verder delen die gaan over vrijstellingen, beschikkingen en verplichtingen (hoofdstuk 5), financiële bepalingen (hoofdstuk 6), handhaving (hoofdstuk 7), overige bepalingen (hoofdstuk 8) en tot slot een beschrijving van het overgangsrecht (hoofdstuk 9) en een beschrijving van de wijziging van overige wetten (hoofdstuk 10). In navolgende paragrafen is een samenvattende beschrijving van de voor dit rapport relevante delen van de wet gegeven. De Wnb kent een algemene zorgplicht. Deze houdt in dat iedereen voldoende zorg in acht moet nemen om schade aan soorten te voorkomen, ook voor soorten die niet beschermd zijn ([art 1.11, lid 1](#)). Dit houdt in ieder geval in dat handelen of nalaten van handelen dat schadelijk kan zijn zo veel mogelijk achterwege gelaten dient te worden ([art 1.11, lid 2](#)). Deze algemene zorgplicht geldt altijd en overal, met slechts als uitzondering handelingen die op grond van de Visserijwet worden uitgevoerd ([art 1.11, lid 3](#)).

Categorieën

De wet maakt onderscheid in drie categorieën van beschermde soorten, namelijk:

- Soorten Vogelrichtlijn (Wnb paragraaf 3.1)
- Soorten Habitatrichtlijn (Wnb paragraaf 3.2)
- Andere soorten (Wnb paragraaf 3.3)

Soorten Vogelrichtlijn

Alle van nature in Nederland in het wild levende vogels van soorten als bedoeld in artikel 1 van de Vogelrichtlijn zijn in Nederland beschermd. De soorten van artikel 1 van Vogelrichtlijn zijn alle vogelsoorten die op het Europese grondgebied van de lidstaten van de EU voorkomen. Het deel daarvan dat van nature in Nederland voorkomt, is dus beschermd ([art. 3.1 lid 1](#)).

Soorten Habitatrichtlijn

In deze categorie vallen alle in het wild levende dieren zoals genoemd in:

- bijlage IV, onderdeel a, bij de Habitatrichtlijn,
- bijlage II bij het Verdrag van Bern of;
- bijlage I bij het Verdrag van Bonn; ([art. 3.5 lid 1](#))

en (in hun natuurlijke verspreidingsgebied) planten van soorten, genoemd in:

- bijlage IV, onderdeel b, bij de Habitatrichtlijn of;
- bijlage I bij het Verdrag van Bern; ([art. 3.5, lid 5](#))

Het gaat hierbij dus om meer dan alleen de soorten van de Habitatrichtlijn (namelijk ook soorten van de conventies van Bern en Bonn). Omdat echter in de Wnb paragraaf 3.2 “soorten Habitatrichtlijn” als titel heeft, wordt dit ook hier zo gebruikt om deze groep van beschermde soorten aan te duiden.

Andere soorten

Naast de soorten waarvan de bescherming op Europees niveau verplicht is gesteld, is er ook een aantal soorten op nationaal niveau beschermd. Dit is dus een “nationale kop” op de Europese bescherming. Het gaat hierbij om soorten die zeer zeldzaam en/of bedreigd zijn, en waarvan het duurzaam voortbestaan niet is verzekerd als geen beschermingsmaatregelen worden getroffen. De soorten waar het om gaat zijn opgenomen op de bijlage bij de wet ([art. 3.10, lid 1 onder a en c](#)).

Verbodsbepalingen

Ten aanzien van soorten van de Vogelrichtlijn verbiedt de wet het opzettelijk doden of vangen ([art. 3.1 lid 1](#)), het opzettelijk vernielen van nesten, rustplaatsen en eieren ([art. 3.1 lid 2](#)), het rapen of onder zich hebben van eieren ([art. 3.1 lid 3](#)) en het opzettelijk storen van vogels ([art. 3.1 lid 4](#)). Het verbod tot opzettelijk storen geldt niet in het geval de storing niet van wezenlijke invloed is op de staat van instandhouding van de desbetreffende vogelsoort ([art. 3.1 lid 5](#)).

Ten aanzien van de soorten van de Habitatrichtlijn beschermde diersoorten verbiedt de wet het opzettelijk doden of vangen ([art 3.5 lid 1](#)), het opzettelijk verstoren ([art 3.5 lid 2](#)), het opzettelijk vernielen of rapen van eieren ([art 3.5 lid 3](#)) en het beschadigen of vernielen van voortplantingsplaatsen of rustplaatsen ([art 3.5 lid 4](#)). Ten aanzien van de Europees beschermde plantensoorten verbiedt de wet het opzettelijk te plukken en verzamelen, afsnijden, ontwortelen en vernielen ([art 3.5 lid 5](#)).

Ten aanzien van de andere beschermde diersoorten geldt slechts een verbod tot het opzettelijk doden of vangen ([art 3.10 lid 1 onder a](#)) en het opzettelijk beschadigen of vernielen van voortplantingsplaatsen of rustplaatsen ([art 3.10 lid 1 onder b](#)). Ten aanzien van de andere beschermde plantensoorten geldt een verbod tot opzettelijk plukken en verzamelen, afsnijden, ontwortelen of vernielen ([art 3.10 lid 1 onder c](#)).

Gedragcodes, vrijstellingen en ontheffingen

Gedragcode

De in het voorgaande beschreven verbodsbepalingen zijn niet van toepassing op handelingen die zijn beschreven in en aantoonbaar worden uitgevoerd volgens een door de minister van EZ vastgestelde gedragscode ([art. 3.31 lid 1](#)).

Het moet dan gaan om handelingen die plaatsvinden in het kader van:

- een bestendig beheer of onderhoud aan vaarwegen, watergangen, waterkeringen, waterstaatswerken, oevers, vliegvelden, wegen, spoorwegen of bermen, of in het kader van natuurbeheer;
- een bestendig beheer of onderhoud in de landbouw of de bosbouw;
- een bestendig gebruik;
- ruimtelijke ontwikkeling of inrichting.

Vrijstelling

Provinciale staten en de minister van EZ kunnen vrijstelling verlenen van de verbodsbepalingen ([art 3.3 lid 2-4; 3.8 lid 2-5, 3.10 lid 2](#)). Voor zover het gaat om de hiervoor beschreven verbodsbepalingen, kan in het kader van ruimtelijke ontwikkeling en inrichting een ontheffing worden verleend van de verbodsbepalingen van artikel 3.1, 3.5 en 3.10, dus ten aanzien van alle beschermde soorten. Een vrijstelling mag alleen worden verleend wanneer aan bepaalde voorwaarden is voldaan. Deze zijn gelijk aan de voorwaarden waaronder een ontheffing verleend kan worden (zie hier onder).

Voor welke soorten een vrijstelling geldt, verschilt per bevoegd gezag (ministerie van EZ en de afzonderlijke provincies). De lijst met vrijgestelde soorten van het ministerie is alleen van toepassing op handelingen waarvoor de minister van EZ het gevoegd gezag is. Voor handelingen waarvoor gedeputeerde staten het bevoegd gezag zijn, geldt de vrijstellingslijst van de betreffende provincie.

De Provincie Overijssel heeft in 2019 een algemene vrijstelling verleend voor onderstaande soorten:

Zoogdieren		
Aardmuis	Hermelijn	Wezel
Bosmuis	Huisspitsmuis	Woelrat
Bunzing	Konijn	Amfibieën
Dwergmuis	Ondergrondse woelmuis	Bastaardkikker
Dwergspitsmuis	Ree	Bruine kikker
Egel	Rosse woelmuis	Gewone pad
Gewone bosspitsmuis	Tweekleurige bosspitsmuis	Kleine watersalamander
Haas	Veldmuis	Meerkikker
	Vos	

Ontheffing

Voor soorten waarvoor (in de betreffende provincie) geen vrijstelling geldt, moet wanneer niet volgens een gedragscode wordt gewerkt een ontheffing worden aangevraagd wanneer er een handeling wordt uitgevoerd waardoor een verbodsbepalingen van artikel 3.1, 3.5 of 3.10 van de Wnb wordt overtreden ([art 3.3 lid 1,3; 3.8 lid 1,3, 3.10 lid 2](#)). Of deze ontheffing kan worden verleend, hangt af of voldaan wordt aan de voorwaarden. De voorwaarden waaraan moet worden voldaan, verschillen per categorie.

De eerste eis die wordt gesteld, is dat er geen andere bevredigende oplossing mag zijn. Dat betekent -ook in combinatie met de in artikel 1.11 beschreven zorgplicht- dat wanneer een overtreding redelijkerwijs te voorkomen is, en ontheffing niet mogelijk is. De werkzaamheden moeten dan op zodanige wijze worden uitgevoerd dat er geen overtreding van de wet plaatsvindt. Te denken valt aan het kappen van bomen buiten het broedseizoen, of het afzetten van en het wegvangen van soorten in het werkgebied. Verder kan een ontheffing alleen worden verleend wanneer is aangetoond dat er geen afbreuk wordt gedaan aan de gunstige staat van instandhouding van de betreffende soort. Daarnaast gelden er per categorie verschillende aanvullende voorwaarden.

Voor **soorten van de Vogelrichtlijn** kan alleen een ontheffing worden verleend in het geval van: (art 3.3 lid 4):

1. in het belang van de volksgezondheid of de openbare veiligheid;
2. in het belang van de veiligheid van het luchtverkeer;
3. ter voorkoming van belangrijke schade aan gewassen, vee, bossen, visserij of wateren;
4. ter bescherming van flora of fauna;
5. voor onderzoek of onderwijs, het uitzetten of herinvoeren van soorten, of voor de daarmee samenhangende teelt, of
6. om het vangen, het onder zich hebben of elke andere wijze van verstandig gebruik van bepaalde vogels in kleine hoeveelheden selectief en onder strikt gecontroleerde omstandigheden toe te staan.

Voor **soorten van de Habitatrichtlijn** kan alleen een ontheffing worden verleend in het geval van: (art 3.8 lid 5):

1. in het belang van de bescherming van de wilde flora of fauna, of in het belang van de instandhouding van de natuurlijke habitats;
2. ter voorkoming van ernstige schade aan met name de gewassen, veehouderijen, bossen, visgronden, wateren of andere vormen van eigendom;
3. in het belang van de volksgezondheid, de openbare veiligheid of andere dwingende redenen van groot openbaar belang, met inbegrip van redenen van sociale of economische aard en met inbegrip van voor het milieu wezenlijke gunstige effecten;
4. voor onderzoek en onderwijs, repopulatie of herintroductie van deze soorten, of voor de daartoe benodigde kweek, met inbegrip van de kunstmatige vermeerdering van planten, of
5. om het onder strikt gecontroleerde omstandigheden mogelijk te maken op selectieve wijze en binnen bepaalde grenzen een beperkt, bij de ontheffing of vrijstelling vastgesteld aantal van bepaalde dieren van de aangewezen soort te vangen of onder zich te hebben, onderscheidenlijk een beperkt bij de ontheffing of vrijstelling vastgesteld aantal van bepaalde planten van de aangewezen soort te plukken of onder zich te hebben.

Voor de **andere beschermde soorten**, gelden de voorwaarden die gelden voor de overige Europees beschermde soorten aangevuld met: (art 3.10 lid 2):

1. in het kader van de ruimtelijke inrichting of ontwikkeling van gebieden, daaronder begrepen het daarop volgende gebruik van het ingerichte of ontwikkelde gebied;
2. ter voorkoming van schade of overlast, met inbegrip van schade aan sportvelden, schietterreinen, industrieterreinen, kazernes of begraafplaatsen;
3. ter beperking van de omvang van de populatie van dieren, in verband met door deze dieren ter plaatse en in het omringende gebied veelvuldig veroorzaakte schade of in verband met de maximale draagkracht van het gebied waarin de dieren zich bevinden;
4. ter voorkoming of bestrijding van onnodig lijden van zieke of gebrekkige dieren;
5. in het kader van bestendig beheer of onderhoud in de landbouw of bosbouw;
6. in het kader van bestendig beheer of onderhoud aan vaarwegen, watergangen, waterkeringen, waterstaatswerken, oevers, vliegvelden, wegen, spoorwegen of bermen, of in het kader van natuurbeheer;
7. in het kader van bestendig beheer of onderhoud van de landschappelijke kwaliteiten van een bepaald gebied, of in het algemeen belang.

COLOFON

QUICK SCAN WET NATUURBESCHERMING BOUW UITKIJKTOREN LUTTENBERG

KLANT

KNHM

AUTEUR

B.F. van Kuijk MSc

PROJECTNUMMER

A00001.201810.0001

ONZE REFERENTIE

083857298 A

DATUM

25 maart 2019

STATUS

Definitief

GECONTROLEERD DOOR

H.B. Bouman
Adviseur ecologie

VRIJGEGEVEN DOOR

H.B. Bouman
Adviseur ecologie

Arcadis Nederland B.V.

Postbus 4205
3006 AE Rotterdam
Nederland
+31 (0)88 4261 261

www.arcadis.com

Bijlage 3 Ecologische veldcheck, Arcadis Nederland B.V. (2018)

Veldcheck Beleving Luttenberg

Datum: 24-04-2017

Weer: 11 °C, zwaar bewolkt met af en toe een bui

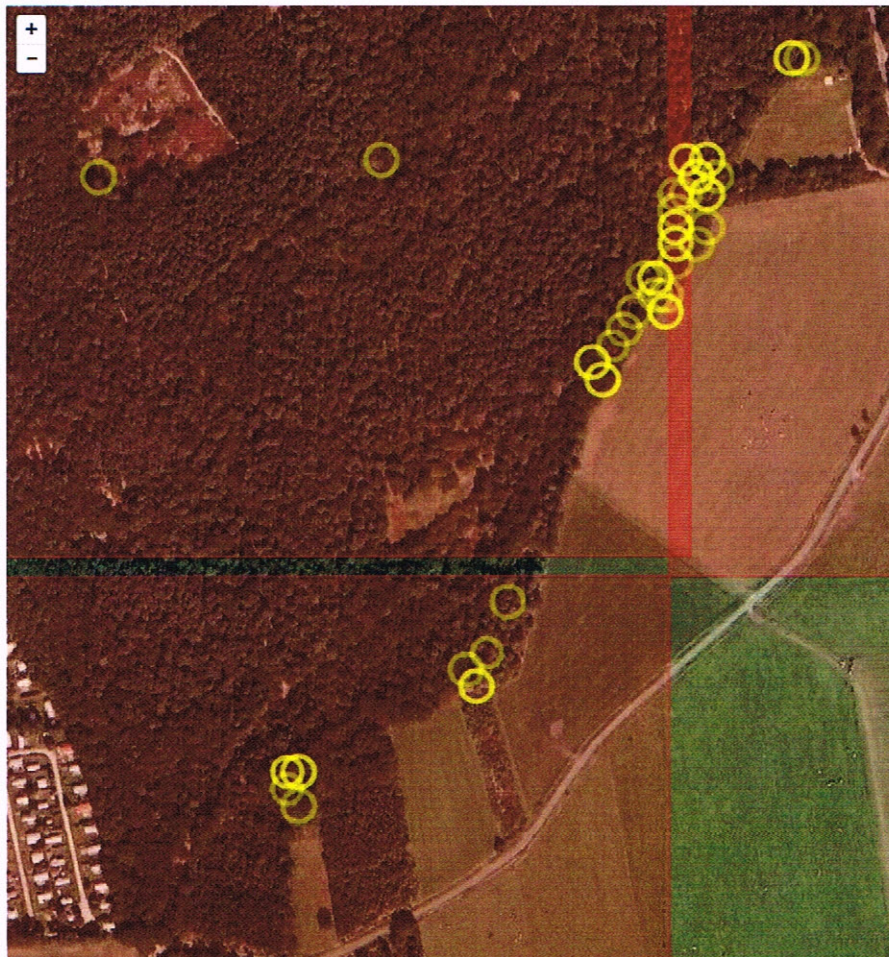
Auteur en veldwerk: Michiel Poolman

Inleiding

Op 24 april 2017 heeft er een veldcheck plaats gevonden door een ecooloog van Landschap Overijssel om een verkenning te doen van de aanwezige natuurwaarden op de Luttenberg. Ook is er getracht een inschatting te maken van de effecten op de aanwezige natuurwaarden in het kader van de beoogde plannen voor de viering van het 700 jarig bestaan van het naastgelegen dorp Luttenberg.

Uitkijktoren

Op de beoogde locatie zijn geen strikt beschermde soorten of hoge natuurwaarden aangetroffen. Wel is er in het bos eromheen Gewone Salomonszegel in lage dichtheden aangetroffen (zie figuur 1). Deze voorjaarsbloeiër is een kenmerkende soort van oudere bossen op zandgrond, liefst enigszins leemhoudend van aard.

Figuur 1: Aangetroffen groeiplaatsen van Gewone Salomonszegel op 24 april op de zuidoostflank van de Luttenberg

Ook waren er op deze locatie veel graafsporen aanwezig van foeragerende Dassen uit de naburige dassenburcht. De bouw en vervolgens het gebruik van de beoogde uitkijktoren zal naar verwachting verstoring opleveren voor de aanwezige dassen.

Visualiseren karrensporen

De locatie van de middeleeuwse karrensporen bevindt zich op de zuidoostflank tussen een wandelpad en de bosrand. De afgelopen jaren heeft op deze locatie kleinschalig kap plaatsgevonden van hoger opgaande beplanting (zomereik en grove den), waardoor er een mooie bosrand ontstaan is met lokaal aanwezigheid van Struikheide en kamperfoelie. Op deze locatie is de hoogste dichtheid aanwezig van Gewone Salomonszegel in het gebied (zie figuur 1). Deze soort heeft waarschijnlijk geprofiteerd van genoemde beheeringrepen, maar het is ook aannemelijk dat de soort hier al veelvuldig voorkwam vanwege het reliëf wat hier aanwezig is dankzij de oude karrensporen. Bovendien is hier her en der Gewone eikvaren aanwezig in de bosrand. Ook zijn er enkele holen aangetroffen van Konijnen.

Doordat er kleinschalig gekapt is in deze bosrand is er meer zonlicht op de bodem gekomen wat geresulteerd heeft in het lokaal voorkomen van kamperfoelie en struikheide, ook is er in de bosrand braamstruweel aanwezig. Inmiddels voldoet dit stuk aan de habitateisen van de Levendbarende hagedis, helaas is deze soort tijdens het veldbezoek niet aangetroffen. Het is echter niet geheel uit te sluiten dat deze soort hier daadwerkelijk voorkomt, tijdens het veldbezoek was het weer echter niet geschikt voor dit koudbloedige reptiel. Wel is deze soort op de verschillende heideterreintjes op de Luttenberg aangetroffen (zie figuur 2), het is dus niet uit te sluiten dat deze soort ook in deze bosrand voorkomt.

Figuur 2: Verspreiding van Levendbarende hagedis (groene/oranje stippen) op de Luttenberg, in rood de betreffende geschikte bosrand

Beleefroute

De geplande beleefroute volgt de gele route die al aanwezig is in het gebied. Her en der zijn er langs het pad speeltoestellen of anderzijds attributen geplant om de beleving van natuur en landschap op de Luttenberg te vergroten. Een deel van deze toestellen zijn geplant op locaties waar de hoogste natuurwaarde in het gebied te vinden zijn, te weten: open plekken met heide en anderzijds open plekken zoals bosranden. Van alle aanwezige heideterreintjes op de Luttenberg is de Levenbarende Hagedis bekend en de verwachting is ook dat hij op andere open plekken in de bos te verwachten is. Met name op locaties 5, 6, 11 en in mindere mate locatie 2 is deze soort te verwachten. Bovendien is Nachtzwaluw bekend van het heideterrein waar locatie 5 en 6 van de speeltoestellen geplant zijn, deze soort is hier niet een jaarlijkse broedvogel maar wordt in sommige jaren wel aangetroffen.

Conclusie en aanbevelingen

Uitkijktoren

De plek waar de uitkijktoren geplant is zijn geen zwaar beschermde soorten aangetroffen, wel zijn er veelvuldig graafsporen van Dassen gevonden uit de nabijgelegen burchten (zie bijlage I voor ligging dassenburchten en locaties van aangetroffen sporen). Waarschijnlijk zal de bouw en het gebruik van de toren een verhoogde verstoring opleveren voor de aanwezige dassen. Op de locatie komen tevens gewone salomonszegel voor waar in het regulier beheer rekening mee gehouden wordt. Wanneer er bos gekapt gaat worden om de uitkijktoren te kunnen bouwen zou hier voor de gedragscode bosbeheer aanvullend gekeken moeten worden naar aanwezige holen en nesten in de bomen.

Van uitkijktorens is tevens bekend dat deze een verstoring effect hebben op bosvogels in aangrenzend bos. Vooral uitkijktorens die een 380° uitzicht hebben over omliggend landschap hebben een verhoogd verstoring effect op broedvogels. Het silhouet van mensen die in de toren aanwezig zijn, zijn dan tegen de lichte achtergrond vanaf alle kanten zichtbaar en dusdanig als mensen herkenbaar voor aanwezige vogels.

Dit heeft een vergroot verstoring effect op broedvogels is uit onderzoek gebleken¹. Het bouwen van de uitkijktoren heeft een negatief effect op de aanwezige natuurwaarden op de Luttenberg en zorgt voor een toename van recreatiedruk in het gebied.

Visualiseren karresporen

Zoals op pagina 1 en 2 beschreven wordt, komen op de locatie waar de middeleeuwse karresporen aanwezig zijn hogere natuurwaarden in het gebied voor vanwege het lokale open en half open karakter en de mooi ontwikkelde bosrand. Op deze plekken komen een aantal schaarsere plantensoorten voor (zie figuur 1 en bijlage II), bovendien voldoet deze locatie aan de habitatseisen van de Levenbarende hagedis (zie figuur 2 voor locatie).

De effecten op de aanwezige natuurwaarden is moeilijk in te schatten en is afhankelijk van de uiteindelijke werkzaamheden. Het vrijmaken van de hoog opgaande beplanting op deze plek kan de natuurwaarden vergroten doordat er meer open plekken gecreëerd worden en er meer zonlicht op de bodem komt. Wanneer hier echter alle hoge opgaande beplanting verwijderd wordt en een kaalkap gecreëerd wordt, zorgt dit voor een ander microklimaat wat voor Gewone Salomonszegel naar verwachting een negatief effect zal hebben. Wanneer hier de bosbodem en aanwezige begroeiing verwijderd wordt om op deze wijze de karresporen te visualiseren zal dit als resultaat hebben dat de aanwezige natuurwaarden tevens verdwijnen. Het is dus aan te bevelen om hier de aanwezige lagere beplanting van bijvoorbeeld Gewone Salomonszegel en Eikvaren te respecteren en te sparen. Bovendien is het voor deze soorten niet wenselijk om alle opgaande beplanting te verwijderen omdat hiermee alle schaduw verdwijnt.

¹ Krijgsveld, K.L., R.R. Smits, J. van der Winden (2008) Verstoringseigenschappen van vogels; Update literatuurstudie naar de reacties van vogels op recreatie. Vogelbescherming Nederland & Bureau Waardenburg

Beleefroute

Een aantal speeltoestellen zijn geplant op locaties waar hogere natuurwaarde aanwezig zijn en waar tevens de zwaarder beschermde Levendbarende hagedis voorkomt. Het is niet wenselijk om de speeltoestellen op de plekken met de hoogste natuurwaarden in het gebied te realiseren zoals in het plan voorgesteld wordt. Het is aan te bevelen om bij de locatiekeuze van de speeltoestellen rekening hiermee te houden en ze eventueel op een andere plek te plaatsen. Ook bij de beleefroute geldt dat deze naar verwachting een toename van recreatiedruk in het gebied bewerkstelligt wat de natuurwaarde in het gebied niet ten goede zal komen.

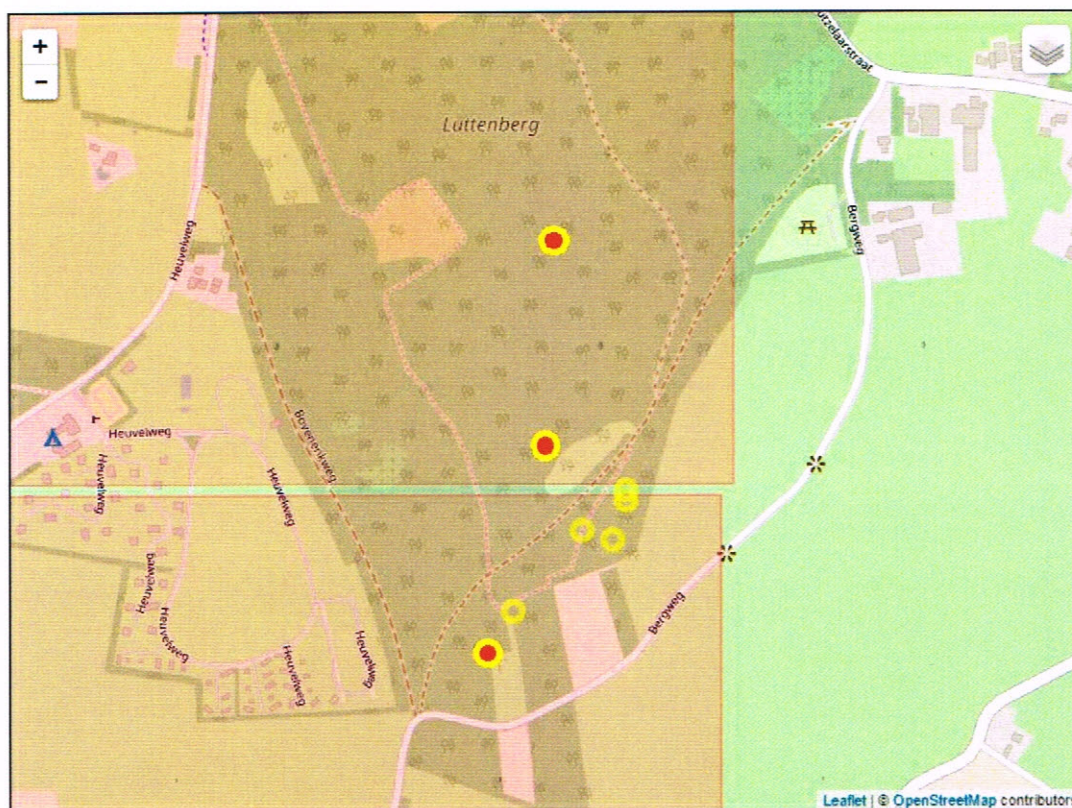

Figuur 3: Veelvuldige aanwezigheid van ontspruitende Gewone salomonszegels op walletje op de locatie van de middeleeuwse karrensporen.

Bijlagen

Bijlage I	Kaart Dassenburcht en sporen van dassen
Bijlage II	Bijzondere flora Luttenberg (database Landschap Overijssel)
Bijlage III	Soortenlijst aangetroffen soorten 24-04-2017

Bijlage I: Kaart Dassenburcht en dassensporen

Stippen met rode kern betreffen dassenbouwen/burchten op de Luttenberg

Bijlage II Bijzondere flora op Luttenberg (database Landschap Overijssel)

Legenda

- Adelaarsvaren
- Blauwe bosbes
- Boshavikskruid
- Gewone eikvaren
- Gewone salomonszegel
- Glad walstro
- Jeneverbes
- Kruipganzerik
- Mannetjesereprijs
- Muizencor
- Tandjesgras
- Wilde kamperfoelie

Bijlage III Soortenlijst van aangetroffen soorten 24-04-2017

Broedvogels	Flora		
Gekraagde roodstaart	Wijfjesvaren	Wilde kamperfoelie	Zomereik
Grote bonte specht	Gewoon struisgras	Braam spec.	Grove den
Havik	Fluitenkruid	Gestreepte witbol	Corsicaanse den
Buizerd	Madeliefje	Reukgras	Zachte berk
Boomkruiper	Herderstasje	Veldzuring	Beuk
Boomklever	Pilzegge	Schapenzuring	Amerikaanse eik
Koolmees	Hazenzegge	Ridderzuring	Amerikaanse vogelkers
Pimpelmees	Gewone hoornbloem	Mannetjes ereprijs	Amerikaans krentenboompje
Zwarte mees	Tandjesgras	Kruipganzerik	Lijsterbes
Vink	Bochtige smele	Muizenoor	Jeneverbes
Appelvink	Vingerhoedskruid	Leeuwentand spec.	Vuilboom
Vink	Brede stekelvaren	Biggenkruid spec.	Taxus
Goudvink	Gewone dophei	Glad walstro	Hulst
Groenling	Struikhei	Boshavikskruid	Gewone vlier
Bonte vliegenvanger	Robertskruid	* <i>Struikspirea</i>	
Zanglijster	Hondsdrif	* <i>Gele dovenetel</i>	
Merel	Muizenoor	* <i>Blauwe druif</i>	
Grote Lijster	Gestreepte witbol	* <i>Zevenblad</i>	
Houtduif	Gewone veldbies	* <i>Lelietje der dalen</i>	
Zwartkop	Straatgras	* <i>Hemelsleutel</i>	
Tijftjaf	Vogelmuur		
Fitis	Blauwe bosbes		
Gaai	Rankende helmbloem		
Winterkoning	<u>Gewone salomonszegel</u>		
Roodborst	<u>Gewone eikvaren</u>		

Soortenlijst van aangetroffen soorten tijdens het veldbezoek. Onderstreepte soorten betreffen kwetsbaardere soorten waar we rekening mee houden in ons beheer. Vetgedrukte soort (Jeneverbes) is een soort die in het verleden op de flora en fauna-wet stond maar in de nieuwe natuurwet niet meer dezelfde bescherming geniet, desalniettemin houden we nog steeds rekening met deze soort. Soorten met een * erachteraan betreffen soorten die vanuit tuinafval zich weten te handhaven.

Arcadis Nederland B.V.

www.arcadis.com